



Skupna priloga Primorskega dnevnika in Primorskih novic ob stotem rojstnem dnevu Borisa Pahorja - Nedelja, 25. avgusta 2013

... stoletje vseh nas



Vesna Humar

odgovorna urednica
Primorskih novic



Dušan Udovič

odgovorni urednik
Primorskega dnevnika

Res je, da ljudje živijo vse dlje. In da so v povprečju vse bolj zdravi. Najbrž je to edina zares dobra značilnost tega stoletja, ki se je tako slabo začelo in ponuja tako negotove obete za prihodnost. Vsekakor pa je to edina značilnost sodobnega časa, proti kateri nihče ne protestira.

A kljub temu je velik dogodek, ko nekdo dočaka sto let. Še posebej če je na svoj stoti rojstni dan takšen kot Boris Pahor: čil v duhu in telesu, ustvarjalen, delaven, razgledan, pripravljen na potovanja, debate in soočenja. Na polemike in ... da, tudi na proteste.

Če bi o Borisu Pahorju govoril samo njegov literarni opus, bi rekli, da je velik pisatelj, spreten zapisovalec enega najburnejših obdobij evropske zgodovine, priča preteklosti in varuh etičnih vzorov in civilizacijskih standardov. A Pahor ne živi na knjižni polici, temveč govori zase. Z jasno močjo in prodornim glasom. Pahor je tukaj in zdaj, zato je njegovo stoletje hkrati tudi naše. In zato danes ne slavimo le velikega pisatelja, ampak predvsem velikega človeka.

In vendar je Pahor šele v pozni jeseni življenja dosegel sloves in čast, predvsem v svojih dveh domovinah, Sloveniji in Italiji. Že dolgo prej je bil uveljavljen v tujini, Franciji in Nemčiji. Tako kot bi šele skozi tuja vrata in skozi tuje oči

postal resnično prepoznaven tudi v našem prostoru. Razlogi za to nenavadno, ovinkasto pot so mnogi in raznovrstni.

V Italiji je v zadnjih letih obnovljeno zanimanje za literaturo, ki klije v spominih na vojne grozote in nacifašistično preganjanje, vključno z deportacijami v taborišča, kar je tudi njegova življenjska travma in izkušnja, iz katere rastejo njegova literarna dela. Pahorjevo trdoživo vztrajanje, da so v nacionalnem šovinizmu in fašizmu vzroki za najhujše konflikte v minulem stoletju, in to ne le v naših krajih, mu je v zadnjih letih utrlo pot tudi pri italijanskih založnikih. Poleg tega je njegov sloves tako rekoč poletel kvišku, ko ga je v znameniti televizijski oddaji Che tempo che fa gostil Fabio Fazio.

S Pahorjevo uveljavitvijo je v širšo italijansko javnost prišla tudi informacija o Slovencih v Italiji, ki je bila dotlej šibka ali povsem odsotna. Pahorja kot eminentno osebnost vabijo vsepovsod in vedno gre z njim tudi glas o naši skupnosti, njenem življenju in pravicah. Boris Pahor je za Slovence v Italiji postal nekakšna blagovna znamka, tako kot, denimo, Tina Maze za Slovenijo. Že s tem je manjšini in Slovencem nasploh, naredil veliko uslugo. Boris Pahor je z vseh vidikov nenavadna osebnost, samosvoj človek, »nikogaršnji sin«, kot piše v njegovi življenjski izpovedi, avtobiografiji brez meja, ki je nastala v pogovoru s Cristino Battocletti. Vse življenje je samohodec. Pogosto zajedljiv do »ljublanskega ali kranjskega egocentrizma in hohštaplertva«. Ker svoje mnenje večkrat v javnosti pove brez dlak na jeziku, tudi v Sloveniji ni imel in še sedaj nima samo prijateljev.

Živimo v času podatkov, zapisanih v ničlah in enicah in nakopičenih v megabajte, v času, ko tokovi besed tečejo po hitrih, a ozkih tehnoloških kanalih. V tem času, ko v imenu učinkovitosti tvegamo, da pozabimo sami sebe, še

Pričevalec 20. stoletja

Marta Verginella

Človek, ki se ni bal povedati, kaj misli

Bojan Brezigar

Intervju: Včasih se mi zdi, da so okrog mene sami televizorji

Maksimiljana Ipavec, Poljanka Dolhar

Boris Pahor, pisatelj eksistence

Evgen Bavčar

Proseške poti Borisa Pahorja

Marjan Kemperle

Izbrana bibliografija

O Pahorju so povedali ...

toliko bolj potrebujemo Borisa Pahorja. Da odpira in osvetljuje vso raznolikost človeškega, ki je kljub svojim zmotam in bolečinam, napakam in minljivosti, vendarle čudovita. In vredna ohranjanja. Vsa. Tudi njeni najmanjši, najšibkejši in najbolj drugačni deli.

Primorski dnevnik in Primorske novice, dva časopisa, ki se pišeta ob istem morju, sta se želela s skupno prilogo pridružiti slavju ob Pahorjevem stotem rojstnem dnevu. Seveda nimata umetniške edinstvenosti velikega pisatelja. Ampak imata možnost, da sta pozorna in pogumna, spoštljiva in brez dlake na jeziku. Če bomo izkoristili to možnost, bo stoletje, ki se je nedavno začelo, malo manj negotovo.



Zadružna kraška banka
prisrčno in ponosno čestita svojemu častnemu članu
Borisu Pahorju
ob visokem in pomembnem življenjskem jubileju!

www.zkb.it



Boris Pahor se rodi v Trstu, v središnji Ulici del Monte, 26. avgusta 1913. Mama Marija Ambrožič je kuharica pri ugledni tržaški družini, oče Franc Pahor je fotograf na kvesturi. V družini se kasneje rodijo tudi sestre Evelina, Mimica in Marica. Leta 1918 Mimico vzame španska gripa.

»Tekla sva dol po Ulici Commerciale, ob tramvajski progi. Spominjam se dima in saj: nebo je bilo polno drobcev, isker, ki so se svetile kot kresnice. S sestro sva se ustavila pred Caffèjem Fabris. Na trgu je bilo polno ljudi. Iz vseh teh oken so uhajali zublji in dim: to je bilo najhujše.«
Bilo je 13. julija 1920, v Trstu je gorel Narodni dom.



Očeta Franca hoče nova italijanska oblast premestiti na Sicilijo, zato se raje upokoji; da bi preživel družino, prevzame očetovo stojnico na Rusem mostu, kjer prodaja sveže maslo in druge proizvode. Boris začne leta 1920 obiskovati slovensko šolo v Rojanu, a samo nekaj let. Fašistični režim ukine slovenski pouk, Boris mora v italijansko šolo, italijanščina mu povzroča velike težave.



Po dveh neuspešnih letih na trgovskem zavodu, ga starši vpišejo v koprsko semenišče, kar odločilno zaznamuje Pahorjevo osebnost. Tu se začne bolj zanimati za slovenski jezik in kulturo, postane narodno zaveden. Kasneje opusti študij teologije in zato ostane brez mature, druži se s tržaško antifašistično mladino, prijateljuje z družino Tomažič, Vojko Šmuc, Zoro Perello ... V ilegalnem slovenskem tisku (tudi sam izda dve reviji) objavlja prve literarne poskuse.



Leta 1940 je Boris vpoklican v italijansko vojsko. Pošljejo ga v Libijo, on pa s seboj odnese tudi knjige: na liceju Carducci v Bengaziju maturira, kar mu omogoči vpis na univerzo. V letih od 1941 do 1943 je tolmač v taborišču jugoslovanskih ujetnikov na Gardskem jezeru, istočasno opravlja izpite na leposlovnih fakulteti v Padovi.

Po 8. septembru 1943 se Boris Pahor vrne v Trst. Prepričan je, da se bo pridružil partizanom, a ga prepričajo, da ga Osvobodilna fronta potrebuje v rojstnem mestu. 21. januarja 1944 ga v družinskem stanovanju v Ulici san Nicolò aretirajo domobranci. Mesec dni preživi v koronejskih zaporih, nato ga v vlakom odpeljejo v Nemčijo. Pred njim se odprejo vrata barak v taboriščih Dachau, Natzweiler-Struthof, Dora-Mittelbau, Harzungen, Bergen Belsen.



15. aprila 1945 zavezniki osvobodijo Bergen Belsen, Boris Pahor se odpravi na pot v družbi treh Francozov. 4. maja je v Parizu, ki postane zanj kraj novega rojstva. Ker je jetičen, ga pošljejo na zdravljenje v bližnji sanatorij Villiers-sur-Marne. Vrnitev v življenje mu lajša ljubezen bolničarke Madeleine, ki se v slovensko književnost zapiše z imenom Arlette (Spopad s pomladjo).

Konec leta 1947 se Pahor vrne v Trst, nekaj mesecev kasneje pri Gregorčičevi založbi izide njegova prva knjiga - zbirka kratke proze Moj tržaški naslov, ki jo opremi slikar Lojze Spacal. Redno objavlja tudi v tržaški reviji Razgledi, ki jo ureja France Bevk. Na univerzi v Padovi diplomira z nalogo o Edvardu Kocbeku. Na slovenskih šolah začne poučevati italijanski jezik in književnost.



Leta 1952 se Boris Pahor poroči z Radoslavo Premrl, sestro narodnega heroja Janka-Vojka. V zakonu se jima rodita hčerka Maja in sin Adrijan. Po ženini smrti (2009) njuni skoraj 60-letni ljubezni posveti Knjigo o Radi, v kateri jo opiše kot pokončno in razumevajočo sopotnico. Radonči, kot jo ljubkovalno imenuje, je hvaležen za pomoč pri urejanju revije Zaliv. Predvsem pa zato, ker je razumela njegovo potrebo po svobodi.



Boris Pahor medtem vztrajno piše, najraje v sobi nad gostilno Pri Marički v Dutovljah. Pri raznih založbah objavlja romane (prvi nosi naslov Mesto v zalivu - 1955), novele, eseje, dnevniške zapise. Med Pahorjeve ljubezni spada tudi gornišstvo. Že v študentskih letih rad zahaja v hribe, na Višarje, Lovce, Snežnik, Nanos, Kanin, Montaž, Viš. Na Triglavu, najvišjem slovenskem vrhu, stoji nič kolikokrat, baje šestnajstkrat!



V počastitev 70-letnice Edvarda Kocbeka izda revija Zaliv zbornik Edvard Kocbek, pričevalec našega časa (1975). Uredita ga Boris Pahor in Alojz Rebula. V njem je tudi intervju, v katerem Kocbek spregovori o povojnih pobojih domobrancev. Na straneh slovenskih časopisov v Italiji in Sloveniji si sledijo napadi na publikacijo, Pahorju prepovejo vstop v Jugoslavijo, tudi založniki se ga izogibajo: romana Zatemnitev in Spopad s pomladjo izda v samozaložbi.



Začetek 90. let sovпада s počasno, a neustavljivo uveljavitvijo Borisa Pahorja. Preboj mu najprej uspe na mednarodni ravni, predvsem v Franciji in Nemčiji. Leta 1990 izide Pèlerin parami des ombres, prevod romana Nekropola, v katerem je Pahor opisal grozote nacističnih taborišč. Tudi francoski prevod Spopada s pomladjo naleti na dobre odzive. Leta 2007 mu Francija podeli red viteza Legije časti, leta 2011 še naziv komturja v umetnosti in humanistiki.



Na uveljavitvev v Sloveniji in Italiji mora Pahor še malo počakati. V Ljubljani mu sicer leta 1992 podelijo veliko Prešernovo nagrado, leto kasneje je imenovan za dopisnega člana Slovenske akademije

znanosti in umetnosti (leta 2009 pa za rednega). Resnični preboj in naklonjenost medijev pa nastopita šele v prelomnem letu 2008, ko Pahor nastopi v priljubljeni TV oddaji Che tempo che fa (RAI 3), ki jo vodi Fabio Fazio. Nekropola postane v Italiji knjiga leta, Pahor je deležen številnih priznanj tudi v Sloveniji. Njegova dela doživijo ponatise in nove prevode.



Leta 2010 v polnem Verdijevem gledališču v Trstu, na pobudo ljubljanskega in tržaškega župana, uprizorijo Pahorjevo Nekropolo. Režijo podpiše njegov nekdanji dijak Boris Kobal. Pahor svoj ganljiv govor sklene s posvetilom Tržačanoma, ki se nista vrnila iz taborišča: Gabrieleju Foschiattiju in Vladimirju Martelancu. Polno gledališče Verdi s spoštljivim ploskanjem počasti tudi njun pepel.



Pahor se neutrudno udeležuje številnih srečanj in predstavitev knjig po Italiji, Sloveniji in številnih evropskih državah. Vsakič, leta 2010 v Firencah na primer

pred skoraj 10.000 dijaki, spregovori o svojih knjigah in življenju, a tudi o svoji skupnosti - tržaških Slovenceh. Med srečanji, na katera je posebno ponosen, je tisto z nekdanjim taboriščnikom in diplomatom Stéphanom Hesslom (Brdo, 2011). »Besede srečen ne uporabljam pogosto, sreča je tako labilna stvar ...tokrat pa bi rekel, da sem v Hesslovi družbi doživel uro neke vrste sreče.«



Pahor se, kot pravi, zadnja leta počuti kot Gina Lollobrigida, ki so jo fotografi ujeli »zgoraj brez«. Fotografiji, organizatorji festivalov, šolski ravnatelji skoraj tekmujejo med seboj, kdo ga bo prej povabil v svojo sredo. Kljub starosti ostaja energičen, informiran, razgledan. Poslušalci vseh starosti mu vsakič pozorno prisluhnejo. Nedvomno bo tako tudi v teh dneh, ko slavi zavidljivi 100. rojstni dan. In ko ga je tudi rojstno mesto počastilo z nazivom zaslužnega občana. Vse najboljše, profesor!

Pahorjevo stoletje - skupna priloga Primorskega dnevnika in Primorskih novic, 25.-26. 8. 2013
Odgovorna urednika: Vesna Humar in Dušan Udovič
Zasnovali in uredili: Maksimiljana Ipavec in Poljanka Dolhar
Tehnični urednik: Marko Hussu
Objavljene fotografije: arhiva Primorskega dnevnika in Primorskih novic, Zgodovinski odsek Narodne in študijske knjižnice - Trst, knjigi Tako sem živel (Cankarjeva založba, Ljubljana, 2013), Boris Pahor: biografija v slikah (Mladika, 2006, Trst)

To je bilo najhujše

Pri Cankarjevi založbi je pravkar izšla biografija Tako sem živel: stoletje Borisa Pahorja, ki jo je napisala Tržačanka Tatjana Rojc. Monografijo spremlja tudi faksimile posebne izdaje Zaliva, ki sta jo Boris Pahor in Alojz Rebula posvetila Edvardu Kocbeku. Knjigo bodo 26. avgusta ob 12. uri predstavili v ljubljanski knjigarni Konzorcij, 29. avgusta pa tudi v tržaškem Kulturnem domu. Uredniku Cankarjeve založbe Zdravku Duši se zahvaljujemo za dovoljenje, da lahko objavimo odlomek, v katerem se Boris Pahor spominja aretacije, zaradi katere se je nekaj tednov kasneje znašel v nacističnih taboriščih.

» 21. januarja 1944 so prišli pome v četrto nadstropje, večer prej so si morali priskrbeti ključ glavnega vhoda stavbe na Ulici sv. Nikolaja, kjer smo takrat stanovali ...

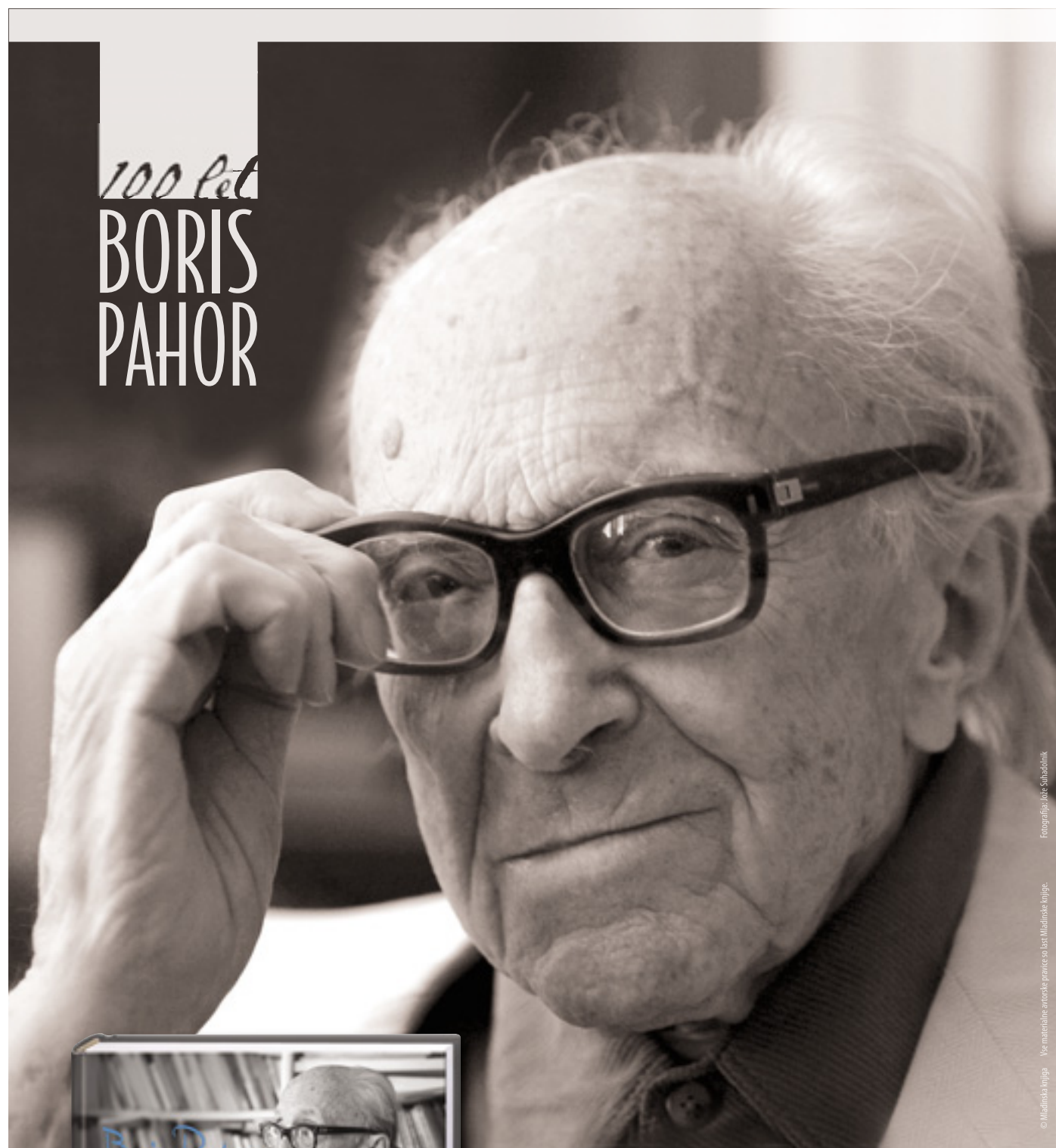
... Po aretaciji so me domobranci pretepli s pasovi in mi grozili, da me bodo ustrelili. To, kar se zmeraj spominjam, je, da so ponavljali: »Mi smo reševali Trst dvajset let in ti ga hočeš prodati komunistom!« To je bila očitno neka fraza. In potem mi je nazadnje eden od njih zabrusil, naj grem gnit v Dachau. In to so potem Nemci tudi naredili, saj so upornike iz Trsta pošiljali naravnost v Nemčijo, ker ta čas Rižarna še ni bila dobro vpeljana. Zvečer sem bil že v zaporu v Coroneu. In tam nas je bilo zelo veliko. Vse, kar je bilo kraškega, živega, to je bilo vse tam: v celico, ki je bila mišljena za štiri ljudi, so nas stlačili triindvajset, štiriindvajset, tudi sedemindvajset – toliko je bilo menda tistih žimnic notri, ki smo jih morali čez dan nekako spraviti okoli in okoli, da smo se lahko nekoliko premikali. Kakih pet, šest dni zatem je prišel zvečer esesovski avto pome. Imeli so vojaški oficirski avto, s katerim so vozarili. Ivo Kreševič, ki je prodajal oglje v Rojanu in je bil v celici z mano, mi je povedal, da je prišel avto pome. To se pravi, da so ti esesovci ali gestapo s komande na trgu Oberdank javili v zaporu, koga hočejo in ga potem peljali na Oberdankov trg, na njihov štab, pod palačo, kjer so oboki in kjer je danes spominska tabla (sicer samo v italijanskem jeziku, ker nismo mogli doseči dvojezičnega napisa, kljub temu da smo bili tam večinoma Slovenci). Tista gosposka hiša je bila naše gorje: v kleti tiste hiše so zgradili, kolikor se spominjam, tri ali štiri celice. Potem sem bral, da je bilo teh celic več, mogoče so jih pozneje še dogradili. Te cementne celice so bile v kleti. In zraven je bilo majhno dvorišče, na njem stranišče, kamor nas je iz celic vodil neki Romun, vsaj tako sem sklepal po njegovem načinu govora, saj se nisem mogel sporazumeti z njim. Bil je zadolžen, da nas iz tistega podzemlja povezuje s prvim nadstropjem, kjer so bila zasliševanja. In že tisti dan, ko so me pripeljali, so me poklicali v prvo nadstropje. Tam so me zasliševali: glavni so prišli vsi iz Auschwitza, imeli so prakso. Zasliševalec je vsakomur najprej rekel: »Vajeni smo že, da so se naši intelektualci sporazumeli z nami in smo zelo lepo sodelovali ...« Tako je načel pogovor in dodal, kako bomo na enak način sodelovali tudi tukaj med nami. Nekaj časa je trajal ta cigumigu z nemščino, potem pa je rekel: »Bomo pa drugače začeli.« Nisem mu imel kaj povedati, razen tega da tisti pisalni stroj ni bil moj, da so mi rekli, da bom korigiral neke tekste, ob tem pa tudi ta rabelj ni imel kaj izvedeti od mene, česa konkretnega, razen če bi mu povedal imena. In potem se je začelo: sistem je bil, da je dal en drog spodaj skozi stol, da je ujel noge v mehанизem. In potem je stol zvrnil, da je bila glava na tleh, oziroma naslonjalo na tleh, tako da je človek ležal nekako vklepen z rokami in ujetimi nogami, da ni mogel nič. Potem je biksal s tistim svojim pasjim bičem, z usnjem, ki je imel bolj zaostren konec. Ko mu tisto ni zadoščalo, je po mano ni mogel nič, je poklical še enega pomočnika, da sta bila na obeh straneh, vsak na svoji, s silo in s kričanjem in potem so me polivali z vodo in potem začeli z drugo rundo, ampak navsezadnje se je tega naveličal, oba sta se tega naveličala, in potem sta me spet razvezala in ko sem vstal, mi je dal eno klobuto, da so zleteli naočniki v drugi kot sobe, in tisti dan me je Romun pospremil zopet dol v klet. V celici je bila ena stara vojaška branda, železna zlozljiva postelja, zlozljiva samo toliko, da je potem človek v prostoru komaj lahko stal zraven. Da je nekdo v tisti celici normalno stal pokonci, je bilo treba to brando zviti skupaj. Če ima pa človek tako izkušnjo, da ima hrbet in zadnji del telesa ves

pretolčen, se mora uleč na trebuh, kar je bila zelo težavna zadeva. In eno uro zatem pripeljejo noter nekega karbonerja, prodajalca oglja, preprostega človeka Iva Kreševiča, ki so ga pripeljali naravnost k meni v celico z njegovega doma, s tem njihovim avtom. Takoj sem si mislil, da zdaj tukaj že sam ne morem nič, kaj bo pa v dvoje? In v dvoje sva morala tisto posteljo zviti skupaj, da sva lahko ob njej stala pokonci drug ob drugem, skušala na pol sedeti, na pol stati. To je bil prvi dan, potem pa so njega vseeno prišli iskat že pozno isti večer in ga nisem več videl, dokler nisva bila skupaj v lagerju in potem skupaj v Vogezih in tam je revež tudi umrl ...

... Najhujše, kar se mi je zgodilo, je bilo tistega dne, ko so me popoldne poklicali, da bi natipkali zapisnik o zaslišanju. Zmeraj sem moral pritrjevati ali zanikati, in ko me je moril s tem, da sem pri komunistični partiji, sem rekel ne, to je Befreiungsbewegung, zame je to Befreiungsbewegung. Nikoli nisem bil komunist, sem rekel. Wir sind keine Komunisten. Ko se je to končalo in sem zapisnik podpisal, je bila šesta ura zvečer: in na

mesto da bi poklical onega Romuna, ki bi me odpeljal dol, me je zaprl v zidno omaro. To je bilo zame nekaj najhujšega, kar sem doživel, preden sem prišel v taborišče. Biti ujet, da se nisem mogel premakniti, niti uleči se ali sestiti, da sem bil ves skrčen. Notri je bila upognjena žimnica, pol pokonci na eni, pol pokonci na drugi strani in jaz notri v tej omari kot v sendviču. In biti v zaprtem prostoru ... To je bila taka travma, da mi je bilo hudo še potem, ko sem o tem pisal za roman. In se spomnim, da sem po vojski, ko sem šel na pregled in so me dali v stekleno omaro, da bi me pregledali, začel tolči po tistem steklu in rekel, naj me dajo ven. Zato moram priznati, da sem bil odrešen, ko so omaro na komandi naslednji dan spet odprli: po vseh mučenjih sem bil tam zaprt menda še celo dopoldne in so omaro odprli enkrat popoldne. Ne vem, ali so pozabili name ali kaj, vendar so me potem spet odpeljali nazaj v Coroneo. To je bilo najhujše, moram priznati.

Boris Pahor, Tako sem živel



Cankarjeva založba in Mladinska knjiga posvečata jubileju svojega cenjenega avtorja monografski album

TAKO SEM ŽIVEL

Pahorjeva izpoved, njegova avtobiografska proza in študija Tatjane Rojc skupaj s slikovnim gradivom osvetljujejo bogato pisateljevo življenje. Pričevanje dopolnjuje faksimile knjizice **Edvard Kocbek – pričevalec našega časa**, ki je leta 1975 spremenila pogled na zgodovino.

Pričevalec 20. stoletja



Marta
Verginella

Boris Pahor je takoj po povratku iz taborišča prevzel moralno odgovornost preživelega. Kot »pisatelj-pričevalec« je želel prenesti svojo izkušnjo nacističnega lagerja vsem tistim, ki je niso doživeli. Za razliko od drugih eminentnih pričevalcev, ki so se iz nacističnih taborišč vrnili živi, se ni odločil za celovit opis svoje taboriščne izkušnje, niti za kronološko koherentno ubeseditev vsega gorja, ki ga je doživel po aretaciji in mučenju v tržaški ječi, med transportom v Nemčijo, v taboriščnem vsakdanu, ko se je moral soočiti s krutostjo lagerskih pravil, in to vse do osvoboditve in vrnitve v svet živih. V črtici Naslov na žaganici, ki je izšla v zbirki Moj tržaški naslov leta 1948, je pripoved o smrti taboriščnika Tomaža pospremil s podobami koščenih teles, golih črepij brez las, sestradanih in mučenih teles, ki se gnetejo pred vhodi v bloke in se branijo s koščenimi rokami pred udarci bikovk. Odločil se je za fragmentarno podajanje taboriščnega gorja, kot je razvidno tudi iz črtice Sto šestdeset trupel, ki je izšla v isti zbirki.

Prvi daljši spust v taboriščno tematiko je opravil v romanu Onkraj pekla so ljudje (1958). V njem je svojo taboriščno iz-



Vitrina, posvečena Borisu Pahorju, v taborišču Natzweiler-Struthof

kušnjo seciral »po kosih«, previdno je odmotal spominski taboriščni votek in vadal spust v dno groze. Skrbno je izbral spominske segmente, jih literariziral, a hkrati poskrbel, da se njegova estetizirana avtobiografska izkušnja ne bi preveč oddaljila od doživete realnosti. Estetiziranje izkušnje groze ni bila tako neobičajna med pisatelji - taboriščniki, saj je fikcija dopuščala preživelemu, da je laže sprejel svojo izkušnjo, jo premislil, jo obudil, predvsem pa da je z njeno pomočjo povrnil smisel temu, kar je doživel, izgubil, okusil.

Izbira literarizirane pripovedi, ki je prehajala iz povojnega v vojni čas, in je izkušnje nekdanjega taboriščnika prepletala z duhovnimi stanji povratnika, je dopustila Pahorju, da je spominsko prečistil to, kar je doživel v Natzweiler-Struthofu, Dori Mittelbau, Harzungenu, Dachau in Bergen Belsnu. Dala mu je možnost, da je taboriščno izkušnjo posredoval in oblikoval na tak način, da je postala za bralca oziroma bralko znosna. Toda če je znosnost pričevanja eno od izhodišč njegove avtobiografske in taboriščne proze, še zdaleč ne moremo reči, da ji tržaški pisatelj ostaja vsekozi zavezan. Nasprotno, ko gre za opise razžalitve človekovega dostojanstva in njegovega telesa zna biti tudi neprizanesljiv, neprijeten, pravzaprav zoprn. Dejstvo je, da si še posebej pri opisih prizorov telesnega ponižanja in izčrpanosti v koncentracijskem taborišču ne dovoli sprenevedanja.

V Nekropoli (1967), v delu, v katerem se je Pahor najbolj intenzivno posvetil vprašanju podajanja lastnega izkustva o nacističnem uničevanju in možnostmi njegove ubeseditve, je stopil s praga uničevalnega univerzuma med okostnjake. Odločil se je, da bralca oz. bralko popelje v samo tkivo opustošenega telesa, ga/jo sooči z njegovo razbolelostjo in omrtvičenostjo, ki je prerasla v suženjskost in otopelost. Ni zanemarljivo, da se je prav v tem delu, v katerem je podrobno razkril svojo logiko preživetja, odrekel dispozitivu alter ega. Spregovoril je v prvi osebi, ni se pa odpovedal časovno nekoherentnemu prepletu spominskih fragmentov in regresivnemu obnavljanju doživete. Na samem začetku knjige je zapisal, da je v njej prečiščevanje »prikazni« dobilo dokončno podobo: »V to proučevanje sem vnesel tudi že objavljene strani, te imajo zdaj tukaj dokončno obliko.« Izjava ni malenkostna, predvsem zato, ker potrjuje, da je avtobiografska pripoved v Nekropoli prerasla v pričevanje. Pisatelj je spregovoril kot pričevalec v imenu vseh tistih, ki jih je uničevalni nacistični stroj prisilil k molku.

Ko je leta 1967 Boris Pahor prevzel vlogo popolnega pričevalca, se je zaobljubil resnici, stanovitnosti in skrbi, da ostane njegovo pričevanje zanesljivo. Kot trdi Renaud Dulong v knjigi Le témoin oculaire (Pariz 1988), se od popolnega pričevalca, superstesa, pričakuje, da javno pove to, kar se je zgodilo in da v svojih nadaljnjih pripovedih ohranja nespremenjeno verzijo dogodkov. Kajti le stanovitnost pripovedi zagotovi superstesu zaupanje javnosti. Vsaka netočnost, vsak odstop od videnega ošibi pričevanje in razvrednoti status priče.

Skrb za zanesljivost ostaja v ospredju Pahorjeve dolžnosti spomina tudi, ko se loteva fašističnega nasilja, ki ga je doživel kot otrok. Požig Narodnega doma, prepoved slovenske besede v javnosti in slovenskega javnega delovanja, odvzem pravice do slovenskega domovanja v njegovem lastnem rojstnem mestu, sestavljajo prav tako središčno os njegove avtobiografske proze. Leta 1948 je v zbirki črtic Moj tržaški naslov zakoličil tudi pričevanje o svojem tržaškem domicilu. Svojo tržaško pripadnost je povezal s slovensko navzočnostjo v mestu ob zalivu, od koder sta jo dominantna italijanska politika in kul-



V nemškem mestu Nordhausen od leta 2012 rase tudi breza, ki nosi ime po Borisu Pahorju. Breza z zaporedno številko 36 je ena izmed triinpetdesetih brez, ki jih je mestna uprava posadila, da bi se oddolžila tistim, ki so trpeli v bližnjem koncentracijskem taborišču Dora-Mittelbau in kljub nečloveškim razmeram in krematorijski peči preživeli taboriščno gorje. Izbrskali so triinpetdeset taboriščnikov in za vsakega posadili brezo. Ob Borisu Pahorju je med njimi tudi Stéphane Hessel, francoski diplomat in avtor svetovne uspešnice Dvignite se!

tura poskušali izkoreniniti. Njegova pripoved o krivicah in grozi, ki jih je sam doživel v fašističnem času, je prerasla v pripoved o teptanju jezikovnih pravic skupnosti, kateri je pripadal in še pripada.

Zaradi nenehnega odstiranja lastnih travm se je Boris Pahor iz pričevalca preobrazil v arheologa samega sebe, raziskovalca lastne identitete, ki s pisanjem išče načine, kako bi pozdravil rane, ki jih je v njem zapustila zgodovina. A vendar v njegovem večplastnem proznem opusu ne gre le za samoizpraševanje o lastni preteklosti, niti zgolj za raziskovanje in dokumentiranje širše zgodovine, v katero sta ujeta skupnost, ki ji pripada, in mesto, v katerem živi. Gonilo njegovega pisanja in ne nazadnje tudi javnega delovanja je iskanje zdravila, ki bi učinkovito zacelilo rane, ki jih je primorskemu življu povzročil fašizem, širšemu slovenskemu narodu pa stoletje diktatur. Kajti pri njegovem vračanju v lastno in kolektivno preteklost gre več kot za ozaveščanje, za osmišljanje potlačene. V igri je pridobivanje sposobnosti za brezkompromisno soočenje s sedanostjo, ki edino lahko omogoči uvid prihodnosti.

Pahorjeva več desetletna angažiranost v Mednarodnem združenju za zaščito ogroženih jezikov in kultur potrjuje njegovo globoko prepričanje, da sta demokracija in svoboda neločljivo povezani in da mora biti družba, ki se ima za svobodno in demokratično, sposobna zadovoljiti pravice tudi svojih jezikovnih in narodnostnih manjšin. To njegovo prepričanje o konstitutivni vrednosti narodnostne pripadnosti ga je vodilo pri spopadanju z zgodovinskimi čermi in ga je še posebej v sedemdesetih letih naredilo za oporečnika, intelektualca, ki se je znal postaviti proti toku, biti nadležen, v iskanju resnice še kako zoprn.



PROVINCIA
di TRIESTE

Iskrene čestitke Borisu Pahorju

za njegovo pisateljsko ustvarjanje
in sočasno za njegovo življenjsko pričevanje,
ki je samoumevno postalo literarna snov in vzor omike.

Maria Teresa Bassa Poropat,
Predsednica Pokrajine Trst



Človek, ki se ni bal povedati, kaj misli



Bojan
Brezigar

Dneva se ne spominjam, obdobja le približno, kraj in vsebino pa imam jasno pred očmi. V baru nasproti tržaške železniške postaje, na vogalu z Ulico Ghega, je Boris Pahor zbral skupino mladih. Bilo je spomladi ali poleti, sedeli smo zunaj. Ne spominjam se imen vseh prisotnih, samo nekatera. Ne bom navajal nobenega, saj so nas življenjska pot ločila. Mislim, da smo bili vsi ali skoraj vsi njegovi bivši dijaki. Mene je tri leta učil italijanščino, na takratni nižji gimnaziji pri Sv. Jakobu, kajti srednje šole, kot jo poznamo danes, še ni bilo. Bil je strog profesor, zelo zahteven, posebno za tiste, ki smo prihajali s podeželja in smo za italijanščino prvič slišali v tretjem razredu osnovne šole.

Tisti sestanek je bilo moje prvo srečanje s politikom. Poslušal sem in nisem razumel vsega, jasno pa mi je bilo, da Pahor ni človek, ki bi slepo sledil kakemu voditelju. Bil je človek, ki je razmišljal in dosledno sledil svojim idejam; idejam, ki so bile izrazito levičarske, niso pa se vključevale v nobenega od levičarskih tokov, ki so povezovali Slovence v Italiji; to sta bila na eni strani Komunistična partija Italije, na drugi pa Slovenska kulturno-gospodarska zveza. Od prve ga je ločilo prepričanje v nujnost samostojnega političnega nastopanja, od druge pa kritičen odnos do podrejanja strukturam, ki so iz Ljubljane krojile usodo »svojega« dela slovenske manjšine, seveda z močnim ideološkim nabojem.

Komunistična partija se s Pahorjem ni pretirano ukvarjala, pač pa je to počela SKGZ, tudi na valu polemik, ki jih je sprožil z objavo intervjuja z Edvardom Kocbekom, v katerem je prvič razkril povojne poboje. Pahor je bil deležen pravega moralnega linča. V Sloveniji je bil njegov Odisej ob jamboru prepovedan, prav tako revija Zaliv, jugoslovanske oblasti so Pahorja zasliševale v Sežani, nazadnje pa so mu prepovedale vstop v Jugoslavijo. Tržaška ekspozitura takratne slovenske komunistične oblasti je sledila ljubljanskim navodilom, Pahor je bil predmet kritik, žalitev, natolcevanj.

Naj tu navedem stavek, ki ga je objavil Primorski dnevnik v članku ob pisateljevi 60-letnici, to je pred 40 leti. Članek je bil nepodpisan (v uredništvu smo sicer vsi vedeli, kdo ga je napisal),

naslov pa je bil samo »Šestdesetletnik«, brez imena slavjenca. Članek vsebuje ponatis življenjepisa, ki je bil objavljen v neki knjigi šest let prej, torej pred izbruhom Kocbekove afere, na koncu pa nekaj političnih ocen. Tudi naslednjo: »V javnem političnem življenju je Pahor ubral kmalu po vojni svojo pot, ki ga je pripeljala v odkrit spor s političnimi koncepti, ki so izšli iz narodnoosvobodilnega boja.« Mimogrede, nobenih čestitk ni bilo, nobenih voščil za nadaljnje delo.

Brati je treba zelo pozorno, kajti stavek površnega bralca zavaja, ker ustvarja vtis ideološkega spora med Pahorjem in narodnoosvobodilnim bojem. Avtor si je zavaroval hrbet s tem, da je govoril o konceptih, ki so izšli iz narodnoosvobodilnega boja.

Dejansko je za Borisa Pahorja vedno obstajala ločnica med narodnoosvobodilnim bojem in revolucijo. Kar nekaj dogodkov je vanj vtilo prepričanje o tej ločnici že pred koncem druge svetovne vojne: na primer nikoli dokončno pojasnjena smrt Janka Premrla – Vojka, brata kasnejše Pahorjeve žene (po nepotrjenih govorica naj bi ga ustrelil v hrbet soborec, ker je bil gorec kristjan in zelo zavzet za pravičnost) in okruten umor Stanka Vuka in njegove žene, Pahorjeve prijateljice, Danice Tomažič, ki naj bi bila prav tako žrtvi komunističnega vodstva partizanskega gibanja.

Iz teh dveh nepojasnjenih dogodkov, in pa seveda iz Kocbekovih razkritij v intervjuju v času, ko so bile to na Slovenskem prepovedane teme, je Pahor oblikoval svoje prepričanje, da je treba na leviči nekaj spremeniti in z nekaterimi znanimi manjšinskimi osebnostmi ustanoviti slovensko levico. Pritiski so bili vsestranski, silni, in kar nekaj jih je klonilo. Slovenska levica ni uspela in Pahorjevo strankarsko delo se je kmalu izpelo.

Ne pa seveda politično delo. Ostal je aktiven, vsa ta leta. Ko je nastajala samostojna Slovenija, so se zbora v Cankarjevem domu v januarju 1989 udeležili samo trije zamejski Slovenci; eden je bil Boris Pahor. Šele nova slovenska oblast je nekako normalizirala odnose z njim, s tem, da mu priznava temeljno pravico, da lahko pove, kar misli. In to ni vedno levo ali desno: eni so bili nezadovoljni, ko se je zavzel proti ukinitvi ministrstva za kulturo in je nasprotoval prepovedi zastav z rdečo zvezdo na državni proslavi, drugi so ga kritizirali, ko je protestno izstopil iz slovenskega PEN kluba, ker so iz njega izključili Janeza Janšo in ko se je zavzel za dopolnilo slovenske himne z drugo kitico Zdravice. Nekaterim se je verz »Bog živi nam deželo, Bog živi ves slovenski svet« zdel ideološko obremenjujoč. In ob spodrsrljaju, ko je ob izvolitvi temnopoltega župana v Piranu nerodno dejal, da bi se mu zdelo primernejše, če bi izvolili pripadnika italijanske manjšine, se je vsulo vse, do najhujših žalitev, s strani ljudi, ki niso imeli ene same pietetne besede za vse povojne poboje na slovenskih tleh.

Tak je bil Boris Pahor tistega dne v baru pred železniško postajo, tak je še danes. Človek jasnih idej in premočrtne poti, pa čeprav pogosto polemične, ki ni na razpolago za kompromise. Človek, ki je bil preganjan samo zato, ker je mislil in pisal, kar nekaterim na vrhu ni bilo po volji. Človek, ki je preživel tri totalitarizme in se resnici ni hotel izneveriti. Človek, ki je s svojimi knjigami ponesel grozote fašizma in slovensko manjšino v svet. Človek, ki se ni nikoli bal glasno povedati svojih misli, saj je svobodo govora vselej jemal zelo resno. Vreden vsega spoštovanja.

Kdaj si izvedel za pokol domobrancev?

»Razmeroma pozno, poleti 1946, ko sem se z družino vrnil iz Beograda. Novici nisem mogel verjeti. Začel sem preverjati njene prvine, toda vsa pota do resnice so



bila hermetično zaprta, niti velika večina komunistov ni vedela zanjo, kaj šele ostali državljani. Nekdo mi je v nabiralnik vrgel kopijo pričevanja enega izmed rešencev z Roga. In ko sem si bil kolikor toliko na jasnem o dogodku, sem prosil predstavnike CKKPS za sestanek. Nihče ni slutil, kaj me teži. Vedel sem le, da moram pri priči odstopiti in se odrešiti vseh funkcij, če je podatek točen.

Do srečanja s predstavniki CK je prišlo 4. oktobra 1946 in se je nadaljevalo še naslednji dan, kajti najprej smo govorili o nezgodnem kmečkem položaju in o ogražanju Cerkev ter klera, šele drugega dne o domobrancih. Povedal sem jim, da želim od njih jasnega in odkritega odgovora na vprašanje o usodi domobrancev, ki so jih Angleži vrnili kot vojne ujetnike, kajti od njega je odvisno moje nadaljnje sodelovanje. Ozračje je bilo mračno. V Ljubljani sta še vedno učinkovala Kidričev odhod v Beograd in nastop novega predsednika Marinka, proces zoper nadškofa Stepinca je še zvenel, prav tako moj nastop na zasedanju SNOS 9. septembra. Nerazpoložene zoper mene je raslo po vrnitvi iz Sovjetske zveze, zamerili so mi nekatera predavanja na tem potovanju. Pričakoval sem torej odkrit in krut odgovor.

Toda, glej, vsi sogovorniki so me vztrajno in zgovorno prepričevali, da sem napačno informiran, češ da so domobranci v prevzgjajalščih, da jih bodo le počasi spuščali na domove, voditelje pa kaznovali, kakor kdo zasluži. Ko pa so se izgovorili in zapazili moje olajšanje, so se hoteli rafinirano poigrati z menoj. Začeli so se mi suvereno čuditi, češ, ti bi se najbrž veselil tega, če bi jih pobili, ti si po vsej priliki to celo želiš. In resnično sem se čutil osramočenega spričo njihovega soglasnega ogovarjanja, sam pri sebi sem hvalil Boga, da me je rešil bremena.

Toda glasovi o pokolu domobrancev so se začeli še vztrajneje širiti. Zdaj sem imel v rokah že več izpovedi tistih, ki so se rešili iz pekla. Zdaj sem sklenil naravnost odstopiti, toda moja demisija je preprečila nenadna izjava kominforma, ki je postavila na kocko obstoj Jugoslavije. Vedeli so, da mi resnice ne bodo mogli dolgo prikrievati. Zato so sklenili, da ne počakajo na mojo demisijo, ampak se me prej oni osvobodijo.

A izbrali so nenavaden način, obsodili so te bolj kot književnika kakor pa kot politika.

»Hoteli so me prizadeti tam, kjer bi me najbolj bolelo. Z uspešno objavo Tovarišije in novel Strah in pogum so se vznemirili, v obeh delih so zaslutili nevarne kvalitete. Kardelj in Kidrič sta me osebno opozarjala na preveliko svobodnost mojega izražanja, na pohujšljivo vsebino in na premoč artizma. Ker sem napovedal še drugi del partizanskega dnevnika, so izbrali novele za svoj kritični cilj. Dva meseca po izidu Strahu in poguma so - kakor veš, ker si se spoprijel z mojimi napadalci - v vseh časnikih Slovenije organizirali spektakularno demonstracijo zoper mene, politično negativnega pisatelja, ter aktivistom vse Slovenije položili na jezik zahtevo po mojem odstopu. Nihče si ni bil na jasnem, za kaj gre, niti književniki niti gasilci niti ženska društva, in vendar so morali vsi pošiljati brzojavke ali pisma z zahtevo po mojem odstopu. S pavšalnim obsojanjem dela, ki velja danes za prelomno mejo med socialističnim načinom pisanja, so nazadnje izsilili moj odstop in me zgolj s politično definicijo brez sodnega akta vrgli v pogrez zgodovine, kjer sem moral prebiti dvajset let nekakšne samice, saj so mi hkrati odvzeli pravico do objavljanja.

Kaj bi bilo po tvojem potrebno storiti glede na nezaslišano usodo domobrancev?

Predvsem si jo moramo vzdigniti iz zanikanja v javno priznanje. Vzdigniti si jo moramo iz potlačene in pohabljenega zavesti v jasno in pogumno zavest. Odgovorni ljudje nam morajo razložiti, kako je mogla osvobodilna zmaga spočeti iz sebe tako ostudno bojaznen pred nasprotnikom. Povedati nam morajo, kako more odgovornost do zgodovine odvezati od odgovornosti do človeka? Toda kako naj se približamo demonu uničevalcu, da ne zadivja znova? Edino tako, da mu zatrdimo, da ni nobene veljavne teorije, ki bi pavšalno določala žrtve svetovno-zgodovinskega poslanstva in abstraktno razpolagala s smrtjo človeka. Tako dolgo se ne bomo znebili preganjavice in more, dokler javno ne priznamo svoje krivde, svoje velike krivde. Brez tega dejanja Slovenci ne bomo nikoli stopili v čisto in jasno ozračje prihodnosti.

(Odlomek iz intervjuja Borisa Pahorja z Edvardom Kocbekom, objavljenega v zborniku Edvard Kocbek: pričevalec našega časa, ki sta ga uredila Boris Pahor in Alojz Rebula)



Stoti rojstni dan Borisa Pahorja je praznik za celotno deželo Furlanijo Julijsko krajino. Počlašeni smo - to lahko rečem v imenu celotne deželne skupnosti -, da imamo med nami človeka, ki je prehodil celo stoletje naše zgodovine ter ohranil pokončno in dostojanstveno držo tudi v najgrozljivejših trenutkih, ko so se nad njim znašala najnižkotnejša nagnjenja najnižkotnejših ideologij. V čast nam je, da je Boris Pahor, Slovenec iz Trsta, znano ime evropske književnosti: ko njegove knjige prebirajo najrazličnejši ljudje v najbolj oddaljenih deželah, najdejo v njih živo pričevanje naše identitete. Boris Pahor nam je drag, saj nas s svojim delom dan za dnem spominja, kako dragoceno je življenje, ki ga umetnost časti. Iz srca mu voščimo, da bi bil še dolgo v naši sredi.

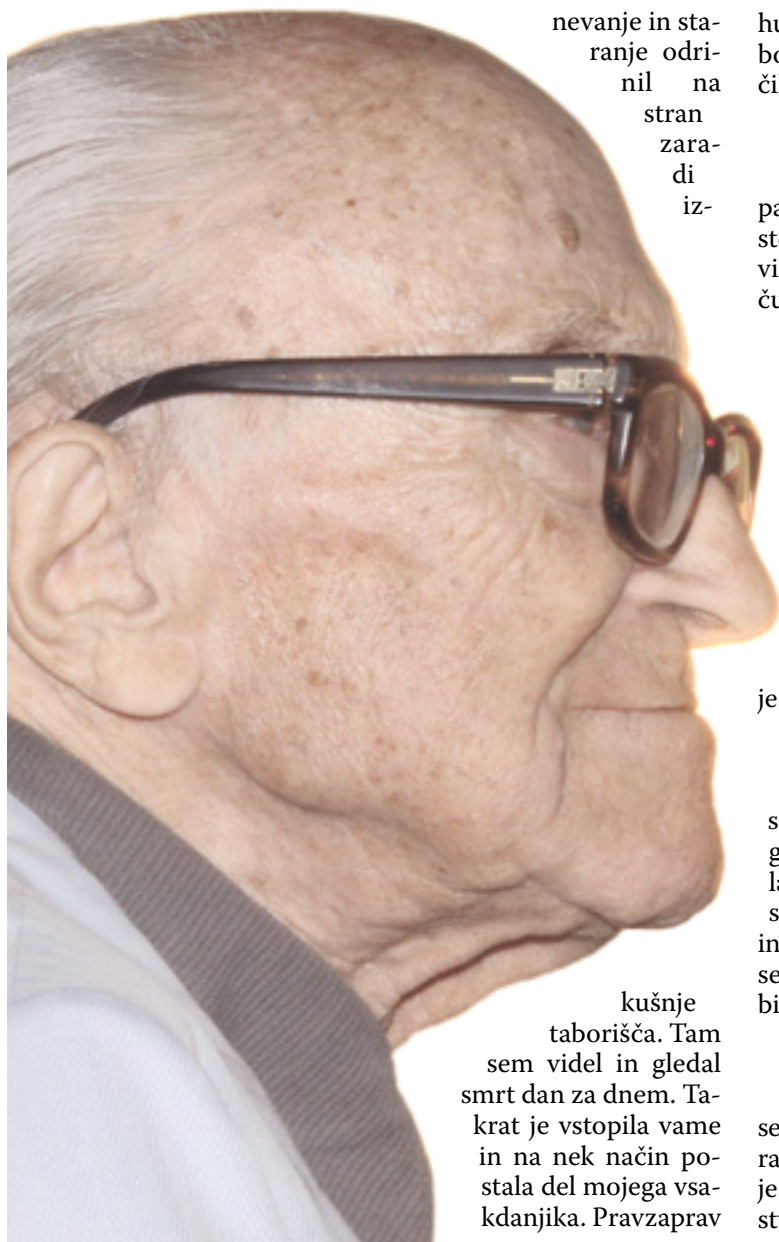
Intervjuji s stoletniki niso vsakdanja stvar. Intervjuji z energičnimi in ironičnimi stoletniki pa sploh ne!

Boris Pahor je eden takšnih. Pogovori z njim so vselej zanimivi, iz njih vsakič izluščiš nov odtenek, novo plat tega tržaškega Slovenca, ki se je v nemških taboriščih spogledoval s smrtjo ... in jo premagal. Najbrž tudi po zaslugi trdnih kraških korenin. Zanimiv sogovornik, s katerim se lahko strinjaš ali ne, nikakor pa mu ne moreš očitati mlačnosti ali pasivnosti.

Saj ni, da se stoletnik ne bi ponavljal, da ne bi občasno zašel na stranpoti, ali obšel kako novinarjevo vprašanje. Besede ga večkrat zanesejo drugam, občasno se mu kakšen podatek za hip skrije; zmanjka mu ime ali datum, ampak val spomina mu običajno hitro pljuskuje nazaj. »To ni problem nekoga, ki pozablja zato, ker je star, ampak nekoga, ki pozabi, ker se boji, da se ne bo več spomnil,« je nekajkrat ponovil med našim triurnim pogovorom na njegovem barkovljanskem domu. In spreleti te, da mu ravno ta neverjetna želja po življenju in strah, da bi pozabil, dajeta neizmerno moč. Moč, da hodi skozi življenje, ki ga je zapisal pričevanju, spominjanju in opominjanju. Zato, da tudi mi ne bi pozabili.

Ste si želeli tako dolgega življenja?

Nikoli si nisem predstavljal, da bom živel tako dolgo. O tem nisem razmišljal, vse dokler se nisem začel zavedati, da bom izgubil ženo. V tistem hipu me je prešinilo, da sem starejši od nje. Pravzaprav sem vse življenje mislil predvsem na to, kako bom sedel ob stroju in pisal. Morda sem mnenje in staranje odri- nil na stran zaradi iz-



kušnje taborišča. Tam sem videl in gledal smrt dan za dnem. Takrat je vstopila vame in na nek način postala del mojega vsakdanjika. Pravzaprav

je smrt dejansko del vsakdanjika vsakega od nas - dan za dnem beremo, vidimo, slišimo novice o mrtvih v vojnah, terorističnih napadih, naravnih nesrečah na različnih koncih sveta.

Nas to sploh še gane?

Saj to je pri vsem tem najbolj hudo in žalostno! Če pošteno vprašam sebe, lahko odgovorim, da me vse te nesreče, vse te smrti oplazijo, a me ne ganejo. Žal mi je, ko slišim, da je v prepad zgrmel poln avtobus, da je bilo v tej nesreči na desetine mrtvih in hudo ranjenih, a to je razumski odziv. To ni sočustvovanje. Ugotovil sem, da sočustvujem samo takrat, ko pričakujem, da se bo določena stvar končala slabo, pa se izteče drugače, se reši. Zavzeto sem na primer spremljal reševanje čilskih rudarjev, ki so ostali ujeti pod zemljo. Nisem si smel sploh predstavljati, kako je z njimi tam spodaj, tako hudo mi je bilo. Ko sem spremljal, kaj se dogaja z njimi, sem podoživljal to, kar se mi je zgodilo, ko me je gestapo leta 1944 aretiral. Po tem, ko so me zasliševali in pretepali, so me zaprli v zidno omaro. To je bilo najhujše, kar sem tam doživel: biti zaprt v omari, imeti občutek, da se bom zadušil, da ni rešitve ...

Se bojite smrti?

Primorski dnevnik je pred časom povzel nek članek v časniku La Repubblica, v katerem sem rekel, da se ne bojim konca, tega, da se počutim slabo: strah me je tistega, kar pride po smrti. To je hudo misliti ...

Torej se bojite tistega, kar pride po smrti?

Če verjameš v posmrtno življenje, v povračilo dobrega in hudega po smrti, ti je verjetno v uteho. Meni se zdi to bolj po-božna želja, da bi tisti, ki so uničevali soljudi, jih ubijali, trpinčili, naposled le plačali za svoja dejanja.

Vi ne verjamete v to?

Jaz verjamem v božanskost narave, lahko rečem, da sem panteist. Da je Bog dober, vsemogočen in vseveden, preprosto ne morem verjeti. Če je vse naštet, potem je torej predvidel vse, kar se je hudega zgodilo. In to dopustil. Je torej imel čut do trpečega človeka? Meni se ne zdi.

Življenja mnogih, ki so se vrnil iz taborišč, so bila zaznamovana z občutkom krivde. Nekateri tega niso mogli preseči in preboleti. Kako ste se vi spopadali s tem?

V resnici so največkrat imeli občutek krivde tisti, ki so se rešili ne le zaradi tega, ker je njihovo telo uspelo premagati vse trpinčenje in trpljenje, lakoto in bolezen, ampak tudi zato, ker so imeli občutek, da so tako ali drugače sodelovali z drugo stranjo. Morda le zato, ker so ime-li malo lažje delo od večine: če je na primer nekdo delal v bloku, je bil pod streho in ni delal zunaj, torej so bili njegovi pogoji boljši. Če je kuhal, prenašal mrtve itd ... je imel lažje delo.

Ste se z občutkom krivde spopadali prek pisanja?

Ko sem začel pisati - zapiske sem delal že v sanatoriju - sem želel samo pričevati. Povedati, kar sem doživel, da bi drugi izvedeli za grozote taborišč. Po desetletjih tega početja pa lahko rečem, da sem se s pisanjem hotel odkupiti. In drži, pisanje je bilo zame terapija. Verjetno sem se hotel s pisanjem instinktivno razbremeniti, predelati travmo, se rešiti. A tega sem se zavedel šele veliko kasneje, takrat nisem pisal zato, da bi mi bilo lažje.

Zakaj ste tako vztrajali v pričevalski literaturi?

V določenem trenutku svojega življenja sem ugotovil, kaj sem zmožen narediti. Sem kraški človek, realist. Pravijo, da mora človek vedno sanjati, jaz pa nisem nikoli sanjal. Poznam svoje omejitve, vem, da mi fikcija ne leži, v literaturi se mi zdi bistveno pričevati, pisati o realnosti, ki si jo doživel. Izmišljal

Včasih se mi z okrog mene sa



Poljanka Dolhar

sem si le, ko nisem mogel drugače, na primer v delu Parnik trobi nji. V svojih delih opisujem našo, tržaško realnost, in tu sem želel biti stvaren, nisem hotel, da bi kdo navrgel, da si izmišljujem. Mnogi cenijo literaturo, ki estetizira - jaz je ne morem trpeti. Nobene lepote nisem videl, videl sem smrt, gnilo smrt, driskasto smrt, rane, odprte kakor palma ... V tem ni prav nobene lepote.

Moje vodilo je bilo realizem in imel sem srečo, da je moje ustvarjanje sovpadlo z neorealizmom, ki je v Italiji vzniknil po drugi vojni. Vittorini, Pavese in drugi so bili na strani osvobodilnega boja, Resistenze. Imeli so odlične režiserje, en film boljši od drugega, v Sloveniji pa nimamo primerljivega filma o Osvobodilni fronti. No, izjema je Kosmač s svojimi scenariji. Kocbekovi Tovarišija in Listina pa sta literarna monumenta, s katerima lahko pokažemo vsej Evropi, kakšen je bil naš upor, kako je bil organiziran, koliko so ljudje žrtvovali.

Ste še vedno prepričani, da mora biti pisatelj angažiran?

Vedno sem hotel biti »écrivain engagé«. To je bila tudi Sartrova in Camusova ideja. Nekdo je rekel, da mora pisatelj pisati tako realistično, da mora, če je treba, dati tudi roke v drek. In jaz sem pisal o dreku in še kako!

Slovenska avantgarda (Pirjevec, Grafenauer in Kermauner) je mojo pričevanjskost zavračala, predvsem moje zavzemanje za nacionalnost; njeni predstavniki so umetnost hoteli povsem očistiti nacionalnega vprašanja.

Ste zato težje prišli do objav?

Založniki so mi bili naklonjeni, nikdar nisem rekel, da me niso tiskali. Razen po letu 1975, ko smo izdali Kocbekov zbornik, so me blokiral; Zatemnitve, v kateri je ves tržaški OF, si ni recimo nihče upal tiskati. Pred tem pa sem objavljaj pri ljubljanski Državni založbi, Založništvu tržaškega tiska, mariborskih Obzorjih, koprski Lipi. Po Kocbekovem intervjuju so mi prepovedali objavljati in tudi v Jugoslavijo nisem več smel.

Imate zaradi Zaliva, afere Kocbek, spregledovanja vašega dela, do Slovenije zamere?

Z zamerami nič ne opraviš. Govorili so marsikaj, tudi to, da se mi je v glavi malo premaknilo, ker sem v taborišču nosil mrtve. Zlobec je rekel, da sva z Rebulo romantična, ker govoriva o narodu. No, zdaj pa njega vabijo na vse mogoče proslave, da govori o narodu ..

Kaj je bilo ključno za oblikovanje vaše narodne zavesti?

Odločilno je bilo, da sem v koprskem semenišču poslušal Albina Bubniča, ki je bil inteligenčen in sposoben. On, nek Šemen in nekateri drugi so trdili, da bodo ruski konji pili iz Tiberja; to je bil panslavizem. Verjeli so, da imamo Slovani veljavo, čeprav nam je ne priznavajo.



Občina Dolina

Boris Pahor

častni občan
ob stotem rojstnem dnevu

Njegov zgled nam je v ponos, njegovo delo zanesljivo sporočilo za sedanost in prihodnost. Čestitamo mu hvaležni občani, odborniki, svetniki in županja občine Dolina.



Občina Devin Nabrežina

Pisatelju Borisu Pahorju ob 100 letnici

Kdor mu prislunil je, kakor zvonjenju zvonà v tihem večeru popotnik brez dóma na cesti, sklonil je glavo, pozabil na lastne bolesti: skozi srce so mu šle vse tegobe svetá.

(Igo Gruden)

z iskrenimi voščili
župan in upravitelji Občine Devin Nabrežina



Občina Repentabor

Cenjeni pisatelj Boris Pahor,

ob tako pomembnem jubileju Vam želim v imenu celotne Občine Repentabor veliko veselih in ustvarjalnih dni.

Marko Pisani
Župan

di, da so mi televizorji

Maksimiljana
Ipavec



Se je vaše pojmovanje narodne zavesti spreminjalo?

V bistvu ne. Moja narodna zavest se je oblikovala paralelno; po eni strani je nanjo vplivalo moje šolanje, obenem pa tudi krščanska usmeritev. So pa takrat, v začetku 30. let, narodno zavest v Ljubljani pojmovali precej drugače kot v Trstu. V Ljubljani je veljalo, če nisi katoličan, nisi pravi Slovenec, v Trstu pa ravno obratno: če boš mašnik, boš reševal tudi narodno zavest. To sta zagovarjala in branila tudi škofa Sedej in Fogar. To smo mi sprejemali: srečevali smo se v hribih, šli na Višarje, tako rekoč na božjo pot, a tudi en teden pod Lovci študirali, skrivaj brali slovenske knjige in tako oblikovali svojo identiteto. Kdor se ni hotel poitalijančiti, ni imel druge alternative. Zato so mladi skrivaj raznašali tudi pakete s slovenskimi knjigami.

V Jugoslaviji je bilo narodno vprašanje potisnjeno ob stran, čemur ste vedno nasprotovali.

Kardelj je v svojem uvodu v Nacionalno vprašanje napisal, da bo komunizem odpravil narod: kakor se je ideja o narodu rodila, tako da bo crknila. Trdil je, da bodo narodi umrli, ostali pa bodo jeziki. Jaz sem rekel, dragi gospod, kako boš reševal slovenski jezik, če ne boš imel nacionalne zavesti?!

Kakšna je slovenska narodna zavest danes?

Danes smo brez nacionalnosti. Kulturna srenja in tisti, ki imajo denar, nimajo narodnega čuta. Narodni ponos večina čuti le ob zmagah športnikov, takrat se za hip počutijo Slovenci. Tudi v Trstu so ene mone, oprostite izrazu, ki pravijo: bom državljani sveta, Slovenije ne bom imel za svojo domovino. In kaj boš imel za svojo domovino? Tudi nekateri v Ljubljani razmišljajo tako. Nek akademik me je celo vprašal, kakšen smisel imajo slovenske šole v Trstu.

Se strinjate s tistimi, ki pravijo, da ste upornik?

Nikoli se nisem počutil kot upornik, to je zapisal Drago Jančar in citiral Camusa. Meni se ni nikoli zdelo, da premorem kaj uporniškega. Ko me je aretiral gestapo, me je bilo salamsko strah: kaj bo zdaj, kaj bodo počeli z mano ... Kako bom molčal, da ne bi koga izdal?

Ste slovenski Primo Levi?

Prepoznavam se v tem, kar je napisal o taborišču, tudi v tem, da smo se počutili krive ... On je sicer delal za Nemce, jaz sem prevajal zdravniku Norvežanu.

Primo Levi je bil Jud in vseeno kritičen do Izraela. Nikoli ni šel na linijo izraelske nacionalistične politike, ki je taborišča in vse, kar je izraelsko ljudstvo pretrpelo, izkoriščala za svoje uveljavljanje. Koliko Palestincev še danes živi v begunskih taboriščih: pravico imajo, da se vrnejo in upam, da bodo to vprašanje enkrat rešili. Stéphane Hessel je tudi na najinem zadnjem srečanju v Parizu ponovno opozoril na ta problem.

Ste po vojni iskali stik z drugimi taboriščniki?

Nikoli. Z nikomer, ki bi imel podobno izkušnjo, nisem o tem spregovoril. Tudi z Zoranom Mušičem, ki je preživel Dachau, ne. To, kar je naredil tri desetletja po vrnitvi, ni več lager, to je umetnost. Na teh podobah vidimo človeška telesa, ki ležijo, njihovi obrazi so trpeči ... V taborišču pa nisi videl trpečega obraza, razen tistih, ki so bili bolni in so imeli vnete obraze. Dokler si tam še lahko stal na nogah, si postajal vse bolj suh. V drugih si lahko videl svoj obraz, kako se suši in hujšaš: ko si pogledal drugega, si vedel, kaj se dogaja s tabo, kakšen si ... Ogleдал nismo imeli.

V Mojih suhotah ste med drugim zapisali, da povrnjenec potrebuje samoto. Vi ste jo našli v pisanju.

Dolgo sem živel v samoti, to lahko rečem, zadnja leta pa res ne. Desetletja dolgo sem hodil pisat v Dutovlje, v gostilni Pri Marički sem imel sobico. Čez teden sem delal, otroci so bili majhni, imeli smo majhno stanovanje. Tako sem vsako soboto, ko sem končal pouk, odšel v Dutovlje in sedel k pisalnemu stroju, ob nedeljah popoldne pa sem se vračal domov.

Vaš način življenja je najbrž vplival tudi na vaše najbližje, verjetno jim ni bilo vedno lahko.

Zagotovo. Zavedam se, da so zaradi mojega pisateljevanja, ki je terjalo potrebo po samoti, trpeli moji družinski, prijateljski odnosi. Ko sem pisal, sem živel samostansko življenje.

Leta 1958, ko ste v Kopru predstavljali Mesto v zalivu, ste dejali, da je vaš konjiček potovanje. In da vas potovanja vlečejo, ker se želite rešiti svojega mesta: ko sem daleč, vidim, da sem mu najbližje ...

Ko je človek daleč, vidi stvari drugače. V Trst sem se iz sanatorija vrnil zaradi sestre, ki je umirala. To mesto pa sem preklel, večkrat ...

Zakaj?

Ne samo zato, ker mi je umirala sestra, ampak zato, ker to ni bilo svobodno mesto! Ne pozabite: kampanja za to, da Trst pripade Italiji, je trajala devet let! Sedem let in pol sem moral živeti v tem vzdušju! Na eni strani so bili internacionalisti, ki niso dali prav nič na narodno zavest, na drugi tako imenovani demokrati, ki so bili proti osvobodilnemu boju.

V Nekropoli ste zapisali: V resnici je poleg ljubezni, ki je nedvomno prva, plemeniti upor proti krivični stvarnosti največ, kar lahko prispevamo za rešitev človeškega dostojanstva ...

Tu citiram Dostojevskega, Ponižane in razžaljene. Rekel sem si, da če bom pisal, bom pisal o nas - mi smo ponižani in razžaljeni. To občutje sem odkril že v Kosovelu.

Kaj danes najbolj ogroža človekovo dostojanstvo?

Vedno znova ga ogroža človekova sla po tem, da bi nadvladal drugega, ga prevladal. Človek poskuša tako ali drugače uveljaviti svoj interes. Najhujše, kar so počeli v taborišču, je bilo, da so človeka pripravili, da postane žival. Na hrano smo pomislili takoj, ko smo dobili tisti kos kruha - kakšen je polovico skrili, da je imel za naslednji dan ... a je morda že nekaj minut kasneje segel po njej. Taborišče je človeka pripravilo do tega, da je mislil samo z želodcem.

Se je družba iz tragedij 20. stoletja karkoli naučila?

Nič.

Zakaj ne?

Nič se ni naučila, pa se tudi ne misli, je ne zanima. Že v Nekropoli sem pisal - ljudje skrbijo zase, za sina, za hčer ... Kar je mrtvo, jih ne briga. Na padle, na žrtve, se spomnijo enkrat na leto.

Se lahko tragedije prejšnjega stoletja ponovijo?

Ali se niso ponovile po prvi svetovni vojni? Remarque je napisal Na Zahodu nič novega, ves svet je to bral. Tudi na Krasu je bilo takrat vse krvavo, tam se je zgodil konec sveta. Orožja je bilo ogromno; še danes, skoraj sto let po tem, na Krasu nabirajo železo ...

Torej ni upanja?

Ne vidim nobene možnosti, da bi se človek spametoval. Čeprav imata na primer Hessel in Edgar Morin svojo idejo o etiki, ekonomiji, družbi. V knjigi, ki je v italijanskem prevodu izšla z naslovom Il cammino della speranza, na 8. strani razmišljata, da je globalizacija sprejemljiva, če je vse, kar počne, v korist človeštva in matere Zemlje. Ampak poleg globalizacije mora biti tudi partikularizem, regijam in majhnim narodom je treba omogočiti najvišji razvoj kulture. To je tisto, kar trdim o identiteti. Sam Kant je rekel, da je narodni čut obramba proti civilizaciji: danes se moramo braniti pred globalizmom, nekoč pred levičarskim internacionalizmom. Ta je šel po gobe, oziroma je šla Sovjetska zveza, ki je žal zapravila vse upanje v socializem in socialno državo. Vanjo danes nihče več ne verjame.

Kako gledate na to, da so vam v zadnjih letih mediji tako naklonjeni?

In kaj naj naredim?



➔ NADALJEVANJE NA NASLEDNJI STRANI



comune di trieste

Ob stotem rojstnem dnevu Občina Trst iskreno čestita

Borisu Pahorju,

zaslužnemu občanu za izjemne mednarodno priznane zasluge na literarnem področju, na katerem je pisatelj vedno stremel po odkrivanju resnice, neodvisne od ideologij ali politične računice. Slavljenec je živ dokaz, da smo tudi v različnosti lahko aktivni del iste skupnosti.

➔ NADALJEVANJE S PREJŠNJE STRANI

No, kako gledate na to?

Pri vsem tem opažam nekaj, kar se mi zdi pravzaprav nenaravno. Ljudje me ustavljajo, se rokujejo z mano in ponosno povedo, da so me videli na televiziji. Jim rečem, hvala, ma oprostite, sem pisatelj: veliko rajše slišim, da so ljudje prebrali kakšno mojo knjigo, kot da so me videli na televiziji. Vsakega spravim v zadrego. In potem dobim občutek, da so vsepovsod okrog mene sami televizorji! Lahko bi se odločil, da ne bi dajal intervjujev in se tega dosledno držal. Ampak, če ugodiš eni prošnji, potem moraš vsem, sicer nisi pošten.

Ali kaj obžalujete? Bi kaj naredili drugače, če bi mogli?

Težko bi naredil drugače. Kar je bilo slabo, ni bilo odvisno od mene. Mogoče ne bi iskal plačane ljubezni, kot takrat, ko sem se vrnil iz sanatorija. Žensk, ki poskušajo preživeti s svojim telesom, ne obsojam; velikokrat so v to pahnjene, to ni njihova izbira, ampak izhod v stiski. Velika večina nima v tem nobene veselja.

Tudi James Joyce je rad zahajal v tržaške javne hiše ...

Vem, vem. Če bi še enkrat živel, pa bi se bolj potrudil premagati tisto željo po telesu. Pri boljših tržaških družinah je bilo sicer v navadi, da so sina pred poroko poslale v javno hišo, da se je podučil, kako žensko zadostiti, da ne bi bil na to nepripravljen. Celotno ženo so možem odpustile, če so se kdaj pa kdaj odpravili tja, saj jih s tem niso zatajili, še vedno so jih lahko ljubili, le telesno so se olajšali. No, tudi marsikatera žena se je tako de facto olajšala.

Danes verjamate v romantično ljubezen?

Blagor vam, če se vam posreči, beata l'ora. Da ljubezen traja, mora preseči telesnost, seksualnost, moč navade. Tisti, ki prebrodi vse to, ki zna upravljati s svojo svobodo in z nezvestobo ne prizadene, je lahko srečen. Seveda pa nezvestobe človek ne sprejme tako zlahka - to stori, ker je v takem položaju. Moja žena je večkrat rekla, da se moje slame hitro vžgejo, čez nekaj časa pa ugasnejo. A ven-

dar nisem nikoli skakal čez plot le zato, da bi bil nezvest.

Kaj bi iz svoje stoletne izkušnje svetovali mladim?

Kaj bi vi svetovali?

Nisva Boris Pahor ...

No, bom poskusil. Nekaj podobnega moram napisati za Corriere della Sera. 18-letnikom bi rekel, da ni nobenega razloga, da sprejmemo globalizacijo. Ne zato, ker sem živel pod tujo oblastjo, v državi, ki ni priznavala mojega jezika in identitete. Tudi danes je treba imeti zavest o svojem izvoru, jeziku, kulturi. Od mame se najprej naučimo ljubezni, takoj nato pa jezika. Zvesti moramo ostati svojemu izvoru, ki je lahko tudi dvojen, če sta mati in oče različnih kultur, oziroma narodnosti, a nobeden ne sme prevladati.

Čitiral bi jim Kanta: ne delaj drugemu tistega, kar nočeš, da drugi naredijo tebi. Dejal bi jim, naj bodo resnicoljubni, tudi do samih sebe, naj se ne pretvarjajo. Naj se, če učitelj ali sošolec govori kaj, kar ne drži, oglasijo in povedo, da ni res.

Rekel bi jim tudi: študirajte in ne samo to, kar zahtevajo od vas v šoli. Listajte po zgodovinskih knjigah, da preverite, če vas učijo resnico. Berite časopise. Mlad človek se mora zanimati za družbo, v kateri živi in pomagati sočloveku, ki je v težavah.

Mladim bi naročil, naj spoštujejo človeško telo, svoje in telesa drugih. V zgodovini je za vse plačalo telo; za svoj upor človek plača tudi s telesom, ne le z voljo in duhom. Tudi kardinal Martini, ki je bil sijajen človek, je v neki korespondenci z Umberto Ecom zapisal: če bi spoštovali telo, ne bi ubijali nedolžnih otrok, sežigali čarovnic, ne bi bilo koncentracijskih taborišč. Telo je edina naša dragocenost, ampak ne takrat, ko gole ženske postavljamo na najnovejši model avtomobila - to je poniževanje ženskega telesa. Prav tako ne spoštuješ svojega telesa, če jemlješ mamila.

To, da je telo sveto, sem zapisal že v Spopadu s pomladjo, ko greva na Montmartre in čutim zadoščanje, da sem še živ, da hodim ob dekletu, da imam to srečo. Za to ne nosim nobene zasluge, ampak telo, ki je še živo in v lepem kraju, predstavlja zmago nad smrtjo.

Boris Pahor, pisatelj eksistence



Evgen
Bavčar

Najprej moram ugotoviti, da je slovenstvo tista za vedno odprta knjiga, ki bo vedno znova terjala zapise, razmišljanja, pohvale in kritike. Ob tem poudarjam, da je celotni opus Borisa Pahorja vezan na to zlato knjigo eksistence, v katero še vedno dopisuje in glosira, ob nenehnem izpraševanju o smislu narodne biti, o možnostih naše slovenske kulturne in jezikovne identitete v svetu ter o nujnosti preživetja slovenske besede, edinstvenega ščita slovenskega bitja in žitja. Njegovo stoletno uporništvu zoper smrtonosne ideologije 20. stoletja, fašizma, nacizma in komunizma na najbolj pristen in neposreden način izpričuje njegovo eksistenčno zaveznanost narodu in še posebej rodnemu Trstu kot enemu štirih mejnikov slovenstva. Priklenjen ob jambor nekompromisnega vztrajanja ob pisateljevanju kot etičnemu poslanstvu v obrambo jezika kulturne identitete, izpolnjuje svoje poslanstvo ne glede na ceno, ki mu jo nalaga zgodovina. Ker ve, kot pravi Kafka, da je literatura malega naroda vprašanje življenja in smrti, in je zanj pisanje garant spomina na vse tiste, ki jih ne smemo nikoli izbrisati iz arhivov narodne biti. Obenem pa je pisanje zanj tudi možnost presejanja grozečega narodnega umiranja v vsiljenih asimilacijah, nekritičnih internacionalizmih ter drugih pasteh, ki izzivajo nekritično slovensko podaništvo. Vse to udejanja njegov moralni vzor, ki je zrasel v simbol tistega slovenstva, ki nas je kljub sovražnim vetrovom zgodovine ohranilo v srcu Evrope.

Zdi se mi neresno in po svoje žaljivo, ko mu nekateri naslavljajo nepremišljene kritike ali pa folkloristične pohvale samo, da bi se izognili vprašanju, ki ga zastavlja, in kritičnemu razmisleku, ki ga prebuja. Kot pisatelj eksistence zato ni mogel mimo povojnih pobojev in tudi ne mimo raznarodovalne politike v imenu nekih ideologij. Zame Pahor predstavlja ne samo glas slovenske samoniklosti v Trstu, ampak tudi v Evropi in svetu, upanje in vizijo za boljše jutrišnje Evropo in boljši jutrišnji svet. Kakor je revija Zaliv s sodelavci Viktorjem Blažičem, Francem Miklavčičem, Vladimirjem Kresnikom, prva lastovka, ki je naznanjala slovensko pomlad, tako še vedno Pahorjeve analize presenečajo z izjemno lucidnostjo in tudi čisto profetskim duhom. V veliko čast mi je, da sem imel včasih privilegij povabiti njega in sodelavce na svoj vipavski dom in sem tako v njihovi družbi še bolj začutil utrip zgodovine, krik pristnega slovenstva, ki je večkrat zaman odmeval v puščavi vsesplošne indifferene. Imam ga za glas, ki ga njegovo literarno delo odnaša v Evropo in svet, in je ena najdragocenejših diplomatskih not, ki nas dela razpoznavne in terja od drugih rešpekt do naše narodne zgodovine, pa čeprav velikokrat nastopamo v nji kot aristokrati evropskega trpljenja, a vendar in vedno kot uporniki. Pisateljova beseda zato povzdiguje v krik tudi vse tiste, ki so morali umolkneti v Bazovici in od Bazovice dalje, po taboriščih in v gramoznih jamah, na vseh številnih vojiščih za slovenstvo. Ta enkratna beseda nosi njihov spomin in moralni imperativ, da se ne smemo predati ravnodušju in eksistenčnemu defetizmu.

Ob stoletnici mu želim, da bi odpiral še veliko novih strani v knjigi slovenstva in se radostil ob mladostnem cvetu naše nacionalne Alenčice, ob kateri ni mogel nikoli zaspiti. Vedno se je zavedal, da Antigona, simbol ljubezni, govori tudi slovensko in tako podaja roko naši posvečeni nacionalni Lepi Vidi in tudi samo slovenski mitološki Alenčici. Zato njegova pisateljova beseda ne bo nikoli samo za dekoracijo belih poljan, ampak bo tista roža časa, ki nas moralno, eksistenčno in narodno zavestno obvezuje in nam tako daje neki višji etični smisel.

Ob pisateljevi stoletnici slovesnosti v Ljubljani v Trstu

Boris Pahor bo svoj rojstni dan, 26. avgust, preživel v Ljubljani, kjer sta mu Mladinska knjiga in Cankarjeva založba organizirali celodnevno dogajanje. Ob 12. uri bodo v knjigarni Konzorcij predstavili knjigo Tako sem živel, razkošen biografski album izpod peresa Tatjane Rojc. V pogovoru o knjigi bosta ob avtorici sodelovala urednik Zdravko Duša in seveda slavljenec.

Osrednji dogodek pa bo ob 19.45 v ljubljanski Operi. Slavnostni govornik bo predsednik Republike Slovenije Borut Pahor, z Borisom Pahorjem pa se bodo pogovarjali trije gimnazijci iz Trsta, Celovca in Ljubljane. Na prireditvi bodo Pahorju podelili tudi nagrado državljan Evrope, ki jo vsako leto podeljuje Evropski parlament. Dogodek bosta neposredno prenašala RTV Slovenija in 3. deželni program RAI bis.

Vse najboljše, Boris Pahor!

Osrednji dogodek v organizaciji kulturnih in političnih predstavnikov slovenske manjšine v Furlaniji Julijski krajini pa bo v četrtek, 29. avgusta, ob 20.30 v veliki dvorani tržaškega Kulturnega doma. Vse najboljše, Boris Pahor! je dvojezični umetniški poklon, ki je nastal pod okriljem Slovenskega stalnega gledališča, z združenimi močmi Pokrajine in Občine Trst, Slovenske kulturno gospodarske zveze in Sveta slovenskih organizacij. Video in izvedbe v živo bodo osvetlili ključne dogodke pisateljevega življenja, skozi odlomke iz njegove lastne literature, ki jih je režiserka Neda R. Bric izbrala s pomočjo Tatjane Rojc.

»Njegova radoživost, neizmerno veselje do življenja, neskončna radovednost in moč duha« bodo živeli v slovenščini in italijanščini, z vzporednimi podnapisi. Na oder bodo stopili igralci Maja Blagovič, Danijel Malalan in Nikla Petruška Panizon. Avtorsko glasbo Aleksandra Ipavca pa bosta poleg samega skladatelja izvedli pianistka Paola Chiabudini in pevka Martina Feri.

Pred začetkom prireditve bo v preddverju kratka predstavitev knjige Tako sem živel, ki jo je založila Cankarjeva založba.

Iskrene čestitke Borisu Pahorju



Občina Števerjan



Občina
Sovodnje ob Soči

Proseške poti Borisa Pahorja



Marjan Kemperle

Tisto sončno velikonočno soboto pred tremi leti, 17. aprila 2010, strastni igralci, ki v baru Luksa na Proseku teden za tednom vztrajno, a neuslišano iščejo srečo na nogometnih stavah, niso mogli - kot običajno - sestaviti svojih napovedi v odprti sobici za točilnim pultom. Vsi stoli in vse mizice so bile zasedene. Šestnajst mladih se je zbralo okrog priletnega, drobcenega moškega, uprlo poglede vanj in ga poslušalo.

Na Prosek so prišli iz Vittoria Veneta v družbi dveh odraslih. Doma, v Venetu, jih družijo skupina La rondine, organizacija, ki pomaga mladim s posebnimi potrebami. Tam so že pred dobrim letom slišali za Borisa Pahorja. Nekateri so prebrali Nekropolo. Slovenskega pisatelja so videli na televiziji, »pri Faziu«. Po radiu so slišali, da je bila Nekropola izbrana za knjigo leta oddaje Fahrenheit.

Mladi so že leto prej izrazili željo, da bi se srečali z njim. Telefonirali so pisatelju, ta je prijazno ugodil njihovi želji. Določil je bil tudi datum srečanja: velikonočni ponedeljek 2009. A srečanja zaradi bolezni pisateljeve žene ni bilo.

Po enem letu so mladi iz Vittoria Veneta spet poklicali pisatelja, ta se jih je spomnil in z enoletno zamudo so se mladi in starejši profesor vendarle srečali.

Po svoje so si bili podobni. Pisatelj je prebredel skoraj stoletje vztrajanjem, trdoživostjo, prepričanjem. Mladi iz Vittoria Veneta iz dneva v dan trdoživo rastejo v težkem življenju. Urica, prebita v družbi Borisa Pahorja, jih je učvrstila, okrepila njihovo voljo do življenja. Ko so se Loredana, Manuela, Roberto, Marco, Guido, Barbara, Luisa, Michele, Teresa, Stefano, Marilena, Stefania, Giacomina, Francesco, Denis in Alessandro poslovili od slovenskega pisatelja, je bilo na njihovih obrazih razbrati hvaležnost in prepričanje, da je mogoče tudi v najtežjih življenjskih razmerah marsikaj storiti.

Boris Pahor in mladi iz Veneta se niso srečali na Proseku po naključju. Zadnja leta je pisatelj izbral Prosek za svoj ... urad. Odkar je Nekropola postala svetovna uspešnica in so se začeli svetovni mediji zanimati zanj, sprejema Boris Pahor tiste, ki bi se radi z njim pogovorili, na Proseku. V baru Luksa ima v odprti sobici za točilnim pultom svojo mizico. Za njo sprejema novinarje, urednike kulturnih revij, televizijskih in radijskih oddaj, snemalce. Ob kavici odgovarja na vprašanja,

razpreda svoje misli, pojasnjuje, kritično obdeluje preživetostno obdobje. Mikrofon mu ne povzroča težav. Odgovarja v slovenščini, italijanščini, mnogokrat v francoščini, nemščini. Novinarji prihajajo na Prosek iz Slovenije, Italije, mnogi iz Francije, Avstrije, Nemčije. Boris Pahor je postal (zavedno? nezavedno?) ob penini prosecco drugi (toda v kulturnih krogih prvi) ambasador Proseka v svetu.

Bar Luksa pa ni njegova edina proseška »postojanka«. Ko je bar zaprt, si Pahor poišče drug začasni domicil. Novinarke milanskega Corriere della sera Mariso Fumagalli je sprejel na sedežu proseškega Odbora za ločeno upravljanje jusarskega premoženja, nad sedežem zahodnokraškega rajonskega sveta. Zaklepetala sta se, nato intervju prekinila za opoldansko okrepčilo v bližnji Društveni gostilni, popoldne pa dokončala pogovor na sedežu jusarskega odbora.

Pred štirimi leti, na pragu svojega 96. rojstnega dne, je bila - ob zaprtju bara Luksa zaradi žalovanja - na vrsti Društvena gostilna. Srečal se je s fantoma iz Nemčije in dekletoma iz Piemonta. Prišli so, da bi intervjuvali moža, ki je preživel koncentracijsko taborišče, da bi bilo njegovo pričevanje v opomin mladim. Jonas Arand in Francesca Sciortino sta zastavljala vprašanja v nemščini in italijanščini, Simonetta Vitaliano je simultano prevajala pisateljeve odgovore, Oliver Mahrle jih je posnel s kamero.

Nemško-italijanska četverica mladih je sodelovala pri nemškem projektu Jugend für Dora (Mladi za Doro) pomenovanem po koncentracijskem taborišču Mittelbau-Dora pri Nordhausnu, vzhodno od Leipziga. Pri projektu so sodelovali mladi iz vse Evrope.

Njihov namen je bil hvalevreden: obelodaniti zločine nacizma in fašizma, zbrati pričevanja preživelih v taboriščih in jih preko spleta posredovati, v spomin in opomin, mladim. Srečanje s slovenskim pisateljem je bilo »molto emozionante«, je po intervjuju povedala Francesca Sciortino. »Počasčeni smo, ker smo se lahko srečali s tako osebnostjo; obogatili smo za pomembno življenjsko izkušnjo,« je dodala.

Podobna srečanja z mladimi je imel Boris Pahor pred časom tudi v baru Guštin na proseški Krzadi.

Teh njegovih »popotovanj« po Proseku v iskanju prostora za srečanje, za pogovor, za intervju pa bo kmalu konec.

Pisatelj je že pred časom izrazil željo po »stalnem prostoru,« kjer bi lahko sprejemal svoje goste. Prosek in Kontovel mu odgovarjata. Dovolj je, da pri nekdanji mitnici na Furlanski cesti stopi na avtobus in v nekaj minutah je že na Proseku. Ko ga pot zanese sem,

»najavi« svoj prihod v pekarni Bukavec. »Že zjutraj naroči po telefonu kruh, "rosete",« pove Nataša Štoka. O Pahorjevih prihodih v pekarno zgovorno priča pisateljeva fotografija, prilepljena na zid. V rokah stiska papirnato vrečko, polno »roset«; avtogram daje fotografiji zgodovinski pečat. »Tako mu moramo postreči, ker se mu vedno zelo mudi,« je Pahorjevo slo po življenju obeležila upraviteljica pekarne.

Pisatelj je torej izrazil željo, da bi dobil na Proseku ali Kontovelu svoj »prostor«. Resnici na ljubo je bila njegova želja zelo jasna: rad bi bil dobil zase kak prostor na Kontovelu s pogledom na morje. Tako bi se lahko - kot v Barkovljah, kjer prebiva - zazrl na Jadran.

A na Kontovelu ni kakega društva ali združenja, ki bi premoglo tak prostor s pogledom na morje. Tako je letos 600-letni Kontovel »izpadel«, za 100-letnega pisatelja je ostal »na razpolago« le Prosek.

Na Proseku imajo Kulturni dom, imenovan po obeh vaseh Prosek-Kontovel. V prvem nadstropju, nad dvorano, so v sedemdesetih letih preteklega stoletja takratni člani komaj ustanovljenega domačega Mladinskega krožka po prebitju zidu združili dve stanovanjski sobi v eno večjo in si tam uredili sedež. Dobra tri desetletja pozneje bo tisti prostor postal - knjižnica Borisa Pahorja.

Kajti: pisatelj je izrazil tudi drugo željo. Poiskati prostor, v katerem bi dobile svoje mesto njegove knjige. Bal se je namreč, da bi se njegova bogata knjižna zbirka razgubila.

Mladi s Proseka-Kontovela so v preteklih tednih poskrbeli za ureditev knjižnice. Strop so znižali, na novo uredili razsvetlavo, z dragocenim prispevkom Odbora za ločeno upravljanje jusarskega premoženja so kupili osemmetrske police, mizo, stole. Sem so že prinesli tudi cel kup zabojev s Pahorjevimi knjigami: tiste, ki jih je sam napisal, v slovenščini, italijanščini, francoščini in drugih jezikih, pa še ostale knjige, ki jih je od mladosti do letošnjega jubileja kupil in bral. Vse knjižno bogastvo bo domača knjižničarka Ksenija Majovski večje arhivirala, da bo dostopno tudi po spletu.

Pa še nekaj naj bi se v novi knjižnici zgodilo: če bo šlo vse po načrtih, naj bi sem prepeljali tudi zgodovinsko Pahorjevo pisalno mizo. Tako bo njegovega popotovanja od bara do gostilne in društva v iskanju prostora za pogovor konec. Odtlej bo lahko pisatelj-stoletnik sprejemal svoje goste v svoji knjižnici, za svojo pisalno mizo.



KB
1909

Società per azioni
Delniška družba

*Kdor je živel stoletje, ujeto med dve tisočletji,
kdor je razumel morje sredi Zemlje,
tega ne čas ne meje ne morejo premagati.
Dragi pisatelj,
dajete nam pogum za stoletja, ki prihajajo.*



S hvaležnostjo in dobrimi željami



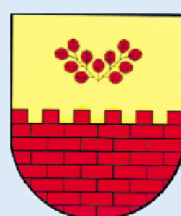
O B Č I N A
DIVAČA



Občina
HRPELJE-KOZINA



Občina
KOMEN



Občina
MIREN-KOSTANJEVICA



MESTNA OBČINA
NOVA GORICA



Občina
SEŽANA

IZBRANA BIBLIOGRAFIJA

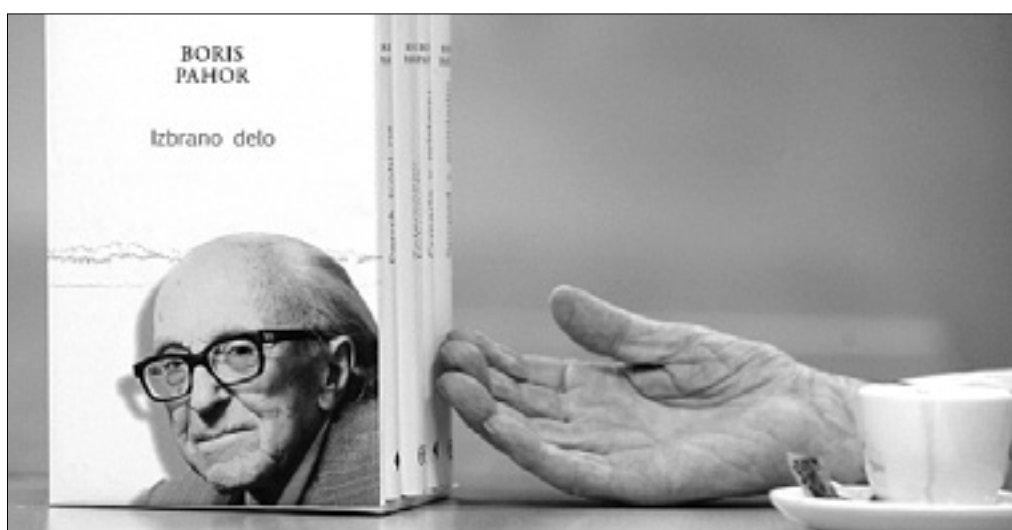
Prve objave:

- 1937:** prva novela pod psevdonomim Joško Ambrožič, revija Mladika, Celje
1938: objave v ciklostiranem listu Brinjevke, Tomaj-Gorica
1939: sourednik mladinske literarne revije Malajda, ilegalna publikacija, Trst
1939-1940: razni literarni utrinki, revija Dejanje, Ljubljana
1940: Dvignjeni iz nedelje strmimo v zemeljski krog, (s Stankom Vukom), ilegalna publikacija, Trst

Knjige:

- 1948:** Moj tržaški naslov, novele, Gregorčičeva založba, Trst
1952: Svobodna polemika, esej, samozaložba, Trst
1955: Mesto v zalivu, roman, Lipa, Koper
1955: Vila ob jezeru, roman, Obzorja, Maribor
1956: Nomadi brez oaze, Afriška kronika, dnevnik, Primorska založba Lipa, Koper
1958: Onkraj pekla so ljudje, roman, Državna založba Slovenije, Ljubljana
1959: Kres v pristanu, novele, ilustracije Lojze Spacal, Mladinska knjiga, Ljubljana
1960: Na sipini, črtice, Slovenska matica, Ljubljana
1961: Onkraj pekla so ljudje, roman, Založništvo tržaškega tiska, Trst
1963: Mali samouk, slikanica, ilustriral Rudi Saksida, Mladinska knjiga, Ljubljana
1964: Parnik trobi nji, roman, Cankarjeva založba, Ljubljana
1967: Nekropola, Založništvo tržaškega tiska, roman, ilustracija Bronislav Fajon
1969: Odisej ob jamboru: glose in polemični zapiski, Zaliv, Trst
1970: Srečko Kosovel v Trstu, monografija o Srečku Kosovelu: uredil Boris Pahor s prispevki Srečka Kosovela, Stana Kosovela, Borisa Pahorja in Milka Bambiča
1970: Skarabej v srcu, dnevnik, Založba Obzorja, Maribor
1971: Odisej ob jamboru: glose in polemični zapiski, razširjena izdaja, Zaliv, Trst
1972: Grmada v pristanu, novele, spremni besedi Lavo Čermelj in Jože Pogačnik
1974: Varno naročje, izbrane novele in črtice, avtor literarnega eseja Joža Mahnič, Založba Obzorja, Maribor
1975: Edvard Kocbek. Pričevalec našega časa, (z Alojzem Rebuljo), eseji, Zaliv Trst
1975: Zatemnitev, roman, Zaliv, Trst
1978: Spopad s pomladjo, roman, samozaložba, Trst
1983: Tržaški mozaik. Izbor občasnih zapiskov, Cankarjeva založba, Ljubljana
1984: V labirintu, roman, spremna beseda Bogo Grafenauer, Slovenska matica, Ljubljana
1989: Ta ocean, strašno odprt, dnevnik, spremna beseda Bogo Grafenauer, Slovenska matica, Ljubljana
1991: Žlahtne transverzale. Dnevniški zapiski 1979-1985, Založništvo slovenske knjige, Ljubljana
1992: Napoved nove plovbe. Dnevniški zapiski 1986-1989, Obzorja, Maribor
1995: Slovenska svatba. Dnevniški zapiski 1990-1992, Obzorja, Maribor
1996: Ladja brez krmarja: Narodna identiteta v italijanski književnosti (od Danteja do Slataperja), eseji, Slovenska matica, Ljubljana
1997: V vodoravni legi, roman, Slovenska matica, Ljubljana
1998: Pogled iz jamborovega koša, esej, spremna beseda na zavihku Evgen Bavčar, avtor spremne besede Marko Tavčar, Zadruga Goriška Mohorjeva, Gorica
1999: Zibelka sveta, roman, Cankarjeva založba, Ljubljana
2001: Dihanje morja, zbirka novel, črtic in zapiskov, Mladinska knjiga, Ljubljana
2001: Tržaški odzivi. Eseji, govori in ugovori; Mohorjeva založba, Celovec-Ljubljana-Dunaj
2003: Zgodba o reki, kripi in dvorljivem golobu, roman, Litera, Maribor
2003: Notranji odmevi. Občasni zapiski 1996-1999, Mladika, Trst
2004: Letteratura slovena del Litorale -Vademecum. Kosovel a Trieste e altri scritti, zgodovina slovenskega slovstva na Primorskem, Mladika, Trst
2004: Meni pojejo fantje, meni pojejo! Primorski križev pot, posvečeno Lojzetu Bratužu, priredba Matejka Peterlin Maver, poezije Ljubka Šorli, spremna beseda Boris Pahor, Mohorjeva družba, Celje

- 2006:** Trg Oberdan, roman, Slovenska matica, Ljubljana
2006: Trst in slovenski čas, esej, Nova revija, Ljubljana
2008: Moje suhote in njihovi ljudje, avtobiografija, Študentska založba, Ljubljana
2008: Srečko Kosovel: pričevalec zaznamovanega stoletja, uredila Tatjana Rojc in Janez Vrečko, Znanstvena založba filozofske fakultete, Ljubljana
2009: Tre volte no, avtobiografija (z Milo Orlič), Rizzoli, Milan
2010: Dezerter&Pot ponosa, prevod pesmi Borisa Viana in spremni esej, Ph RED, Bled
2010: Sončna ura: pisemska korespondenca Borisa Pahorja in Marije Žagar, Slovenska matica, Ljubljana
2010: La lirica di Edvard Kocbek, knjižna izdaja diplomatskega dela, University Press, Padova
2012: Figlio di nessuno, avtobiografija (s Cristino Battocletti), Rizzoli, Milan
2012: Knjiga o Radi, dnevnik, Cankarjeva založba, Ljubljana



Ponatisi:

- 1961:** Onkraj pekla so ljudje, roman, Založništvo tržaškega tiska, Trst
1964: Mesto v zalivu, roman, zbirka Kondor, Mladinska knjiga, Ljubljana
1987: Zatemnitev, roman, Slovenska matica, Ljubljana
1989: Mesto v zalivu, roman, spremna beseda Evgen Bavčar, Založništvo tržaškega tiska, Trst
1993: Vila ob jezeru, roman, Mohorjeva založba, Celovec-Ljubljana-Dunaj
1993: Odisej ob jamboru: glose in polemični zapiski, esej, razširjena izdaja, Lipa, Koper
1997: Nekropola, Mladinska knjiga, Ljubljana, spremna beseda Ivanka Hergold
1998: Spopad s pomladjo, roman, spremna beseda Drago Jančar, Slovenska matica, Ljubljana
2001: Nomadi brez oaze, dnevnik, Mladika, Trst
2004: Mesto v zalivu, roman, DZS, Ljubljana
2008: Grmada v pristanu, novele, spremna beseda Lavo Čermelj, Mladika, Trst
2009: Izbrano delo: Nekropola, Grmada v pristanu, Parnik trobi nji, Spopad s pomladjo, Zatemnitev, Cankarjeva založba in Mladinska knjiga, Ljubljana

Prevodi in njihovi ponatisi:

- 1990:** Pèlerin parmi des ombres, roman, prevod v francoščino Andrée Lück-Gaye, La table Ronde, Pariz
1993: Pilgrimage inter ombres, roman, prevod v esperanto Janko Štruc, Interkulturo, Maribor, Mohorjeva založba Celovec
1993: Srečko Kosovel, monografija v italijanščini, Studio Tesi, Pordenon
1995: Printemps difficile, roman, v francoščino prevedla Andrée Lück-Gaye, Phébus, Pariz
1995: Pilgrim Among the Shadows, roman, prevod v angleščino Michael Biggins, Helen and Kurt Wolf book - Harcourt Brace&Company, New York-San Diego-London
1996: Pèlerin parmi des ombres, roman, prevod v francoščino Andrée Lück-Gaye, La table Ronde, Pariz
1997: Kampf mit dem Frühling, v nemščino prevedel Peter Scherber, Klett-Cotta, Stuttgart
1997: Necropolis, prevod v italijanščino Enzo Marin, avtorica spremne besede Marija Pirjevec, av-

- torica bibliografije Martina Legiša, Edizioni del Consorzio culturale del Monfalconese, San Canzian d'Isonzo-Škocjan
1998: La villa sur le tec, roman, prevod v francoščino Benito Merlino; Bartillat, Pariz
1999: Arrêt sur le Ponte Vecchio, novele, prevod v francoščino Andrée Lück-Gaye in Claude Vincenot, Éditions des Syrtes, Pariz
2001: Il rogo nel porto, novele, prevod v italijanščino Mirela Urdih Merku, Diomira Fabjan Bajc, Mara Debeljuh Poldini, Nicolodi, Rovereto
2001: Jours obscurs, prevod Antonia Bernard, Phebus, Pariz
2001: Necropolis, prevod v nemščino Mirela Urdih-Merkù, spremna beseda Thomas Poiss, Berlin Verlag, Berlin
2002: La villa sul lago, prevod Marija Kacin, Nicolodi, Rovereto
2002: La Porte dorée, roman, francoski prevod Andrée Lück-Gaye, Éditions du Rocher, Monako
2003: Dans le labyrinthe, prevod v francoščino Antonia Bernard, Phebus, Pariz

- 2003:** Necropolis, prevod v nemščino Mirela Urdih-Merkù, spremna beseda Thomas Poiss, Berliner Taschenbuch Verlag, Berlin
2004: Necropolis, prevod v katalonščino Simona Škrabec, spremna beseda Simona Škrabec, Pages editors Lleida
2004: La villa sul lago, roman, prevod Marija Kacin, Editoriale FVG, Divisone di Trieste, Trieste d'autore, La biblioteca del Piccolo, 27
2004: Blumen für eninen Aussätzigen, novele, prevod v nemščino Mirela Urdih Merku, Kitab, Celovec-Dunaj
2004: Il petalo giallo; prevod romana Zibelka sveta, Diomira Fabjan Bajc, Nicolodi, Rovereto
2005: Necropoli, prevod v italijanščino Ezio Martin, avtorica spremne besede Marija Pirjevec, pregled besedila Valerio Aioli, avtorica bibliografije Martina Legiša, Edizione del Consorzio culturale del maonfalconese, Ronchi dei Legionari-Ronke
2005: Pèlerin parmi des ombres, roman, prevod Andrée Lück-Gaye, ilustracije Felix Nussbaum, La table Ronde, Pariz
2005: Die Stadt in der Bucht, prevedla Mirela Urdih Merku, Kitab-Verlag, Celovec, Dunaj
2008: Il rogo nel porto, novele, prevod v italijanščino Mirela Urdih Merku, Diomira Fabjan Bajc, Mara Debeljuh Poldini, Zandonai, Rovereto
2008: Il petalo giallo, roman, italijanski prevod Diomira Fabjan Bajc, Zandonai, Rovereto
2008: Necropoli, roman, prevedel Ezio Martin, pregled besedila Valerio Aioli, spremna beseda Claudio Magris, Fazi, Rim
2008: L'appel du navire, roman, prevod v francoščino Antonia Bernard, Phebus, Pariz
2009: A difficult spring, roman, prevod v angleščino Erika Johnson Debeljak, PEN Slovenije, Ljubljana
2009: Die Wiege der Welt, roman, v nemščino prevedel Reginalt Vospersnik, Kittab, Celovec
2009: Die Verdunkelung, roman, prevod v nemščino Urška P. Černe in Matthias Göriz, Mohorjeva-Hermagoras, Celovec
2009: Geheime Sprachgeschenke, roman, v nemščino prevedla Urška P. Černe in Matthias Göriz, Mohorjeva-Hermagoras, Celovec
2009: Im Labyrinth, roman, prevod v nemščino Urška P. Černe in Matthias Göriz, Mohorjeva-Hermagoras, Celovec

- 2009:** Nomaden ohne Oase, roman, v nemščino prevedla Urška P. Černe in Matthias Göriz, Mohorjeva-Hermagoras, Celovec
2009: Piazza Oberdan, roman, prevod v nemščino Reginalt Vospersnik, Kittab, Celovec-Dunaj
2009: Villa am See, roman, v nemščino prevedla Urška P. Černe in Matthias Göriz, Mohorjeva-Hermagoras, Celovec
2009: Nekropola, roman, v srbsščino prevedla Ivana Veličković, Klett, Beograd
2009: Qui è proibito parlare, roman, v italijanščino prevedla Martina Clerici, Fazi, Rim
2009: Una primavera difficile, roman, v italijanščino prevedla Mirela Urdih Merku, Zandonai, Rovereto
2010: Piazza Oberdan, roman, v italijanščino prevedel Miha Obit, Nuovadimensione, Portogruaro
2010: Zalivi, čitanka, izbor in spremna beseda Tatjana Rojc, Cankarjeva založba, Ljubljana
2011: Dentro il labirinto, roman, prevedla Martina Clerici, Fazi, Rim
2011: Pèlerin parmi les ombres, roman, v francoščino prevedla Andrée Lück-Gaye, spremna beseda Tatjana Rojc, JAK, Ljubljana
2011: Necropolis, roman, prevod v angleščino Michael Biggins, spremna beseda Tatjana Rojc, JAK, Ljubljana
2011: Necropolis, roman, prevod v španščino Barbara Pregelj, spremna beseda Tatjana Rojc, JAK, Ljubljana
2011: Necropoli, roman, prevod v ruščino Ljubov' Kirilina, UMco Ljubljana in Glasnost' Moskva
2011: Necropolis, roman, prevod v nizozemščino Pieter van der Drift, Anthos Amsterdam
2011: Trikrat ne, avtobiografija (z Milo Orlič), prevedla Marija Kacin, Cankarjeva založba, Ljubljana
2012: La villa sul lago, v italijanščino prevedla Marija Kacin, Zandonai, Rovereto
2013: Quand Ulisse revient à Trieste, roman, prevod Jure Kozamernik, spremna beseda Evgen Bavčar, Pierre Guillaume de Roux, Paris

Najpomembnejše nagrade, častni doktorati in druga odlikovanja:

- 1970:** nagrada vstajenje za roman Skarabej v srcu
1992: Prešernova nagrada
1993: dopisni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti
2000: častni znak svobode Republike Slovenije
2003: nagrada zlati sv. Just, ki jo tržaški časnikarji podeljujejo mednarodno uveljavljenim someščanom
2005: častni doktorat Univerze na Primorskem
2008: nagrada Viareggio-Versilia
2007: francosko državno odlikovanje Legion d'onore - vitez legije časti
2008: nagrada Napoli za najboljši roman v tujem jeziku (Nekropola)
2008: nagrada Resistenza (Nekropola)
2008: Nekropola knjiga leta oddaje Fahrenheit, 3. radijski program RAI
2008: literarna nagrada Latisana per il Nord Est
2008: osebnost Primorske po izboru bralcev Primorskih novic in poslušalcev Radia Koper
2008: Ime leta Val 202
2009: redni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti
2009: veliki častni križ Republike Avstrije za znanost in umetnost (najvišje priznanje, ki ga lahko dobi tujec v Avstriji), za ozaveščanje o nevarnostih fašizma
2010: častni meščan Maribora
2010: nagrada Hemingway-Sparkasse (Lignano)
2010: Delova osebnost leta
2010: nagrada SKGZ in SSO za dosežke na kulturnem področju
2011: francoski znak komturja v umetnosti in humanistiki (Commandeur de l'Ordre des Arts et des Lettres)
2011: častni doktorat Univerze v Ljubljani
2012: nagrada Manzoni za zgodovinski roman (Figlio di nessuno, s Cristino Battocletti)
2012: častna medalja mesta Strasbourg
2013: državljani Evrope (nagrada evropskega parlamenta)
2013: Tischlerjeva nagrada, najvišje priznanje med Slovenci na avstrijskem Koroškem
2013: zaslužni občan Trsta



Na pisatelja Borisa Pahorja me vežejo dolgoletno znanstvo, spoštovanje, pogovori, srečanja, predvsem pa sem mu globoko hvaležen, ker vsa ta dolga leta vztraja na vedno istih vrednotah, ki so tudi moje vrednote. V mislih imam predvsem njegovo neločljivo pojmovanje slovenske hrbtenice v binomu jezik - narodnost, ki še posebej danes ni v modi. Raje sem bral njegove dnevniške zapise in eseje, pričevalske zapise torej, kot njegovo književnost, ki pa sem jo prebral zato, ker se »Pahorja pač enostavno mora poznati«, če se živi v našem prostoru. On je naš Albert Camus, človek visoke etike, trdnih načel, jasne besede, zavezan slovenstvu, a po naravi svetovljan.

Jurij Paljk, novinar



Delovna naveza z Borisom Pahorjem traja borih pet let in je v primerjavi z obdobjem, ko je pisatelj ustvarjal glavnino svojega opusa, zanemarljivo kratka. Pravzaprav pa – ne! Enkrat sva že imela skupno založniško izkušnjo, leta 1999, ko smo mu pri Cankarjevi založbi objavili Zibelko sveta. Takrat je bilo še kar stresno: zgodbo o erotični in življenjski skušnji povrnjenca iz taborišča ter ženske, ki jo je za zmeraj ranila očetova zloraba, je oblikovalec opremil s fotografijo golega ženskega telesa. »Te ga pa res ne!« je bil odločen pisatelj. In smo morali lepo dodati ščitni ovitek, ki je zameglil podobo. Zgovoren detajl, ki opredeli Pahorja kot avtorja, ki se nikoli ne neha ukvarjati s knjigo. Tudi takrat ne, ko je že v postavitvi. In tudi v drugi korekturi ne. In, kot se vidi iz te zgodbe, celo takrat ne, ko je že na policah. Pahorjeva pregovorna natančnost v podrobnostih in načelnost v zahtevah – da o neposrednosti v besedah niti ne govorimo! – usmerjajo uredniško-avtorski dialog.

Zdravko Duša, urednik



Boris Pahor je moralna integriteta par excellence in esenca izjemne vitalne energije. Spoštujem ga zaradi njegove pokončnosti in brezkompromisnosti, občudujem njegovo vztrajnost in doslednost in cenim njegove napore, da bi preteklost ne bila pozabljena.

Z njim je povezana vsa moja poklicna pot.

Bilo je veliko srečanj, od osemdesetih let naprej, ko je bil obravnavan še z zadržki in se okrog njega niso gnetli mediji. Spoznavala sem natančnega opisovalca lastnega življenja in hkrati zagovornika primorske skupnosti. Bile so knjige, snemanje filma, poti na tuje, zlasti v obema ljubo Francijo, ko sem vse bolj razumela njegove obsesije in pripovedi. Spomnim se veliko lepih trenutkov, njegovega humorja, toliko vsega, da je nekaj vrstic, odmerjenih zgolj utrinku, premalo, in vem, da mi delam krivico. Boris Pahor je velik človek, ki mi je dal svojevrstno lekcijo o zgodovini, o nevarnosti pozabe in o tem, kako je sobivanje odvisno od »čistih računov«, kako pomembna je odprtost do drugih in kakšno moč ima ljubezen.

Neva Zajc, novinarka



Boris Pahor je Človek v najvišjem in najširšem pomenu besede, kar ne izključuje tudi nižjih leg njegovega intelektualnega odnosa do drugih. Zanemarljiv detajl za velika našega časa, ki nam je s svojo moralno držo povrnil samozavest, da lahko z dvignjeno glavo razvijamo in utrjujemo našo bit ter da zmoremo vselej kritično reflektirati našo ožjo in širšo stvarnost. Pisatelj, ki nam je s svojim prodorom v italijanski in evropski literarni svet postavil trdnjše temelje, na katerih še naprej graditi kulturo dialoga in demokracije.

Marko Sosič, pisatelj



Prisiljen na deset stavkov se bom omejil na civilni profil Borisa Pahorja kot državljana kulturnega Zahoda, dosti prej kot državljana Evropske zveze. Po vojnem času se ni zaprl v kulturo in v slonokoščeni stolp literature, ampak je kot človek leveice, čeprav utopične, strastno sledil usodi Slovenije in svoje ožje skupnosti,

ter kakor v zadevi Kocbek dvignil svoj glas proti krivici Titove diktature, kar mu je dve leti zaprlo meje Jugoslavije.

Zvestoba svojemu narodu, ljubezen do kulture in boj za svobodo, to so vrednote, na katere je lahko Boris Pahor ponosen na mitičnem loku svojih stotih let, kakor so ponosni njegovi sonarodnjaki Primorske in celotnega demokratičnega območja Slovenije.

Alojz Rebula, pisatelj



Kar te pri Borisu Pahorju najbolj prevzame, je moč in prodornost njegove misli, s katero vsakodnevno odločno pretresa stanje duha na Slovenskem. To je lahko le dosledna izbira nekoga, ki zna biti zvest samemu sebi in kljub gorju dvajsetega stoletja ohranja iskreno vero v človeka.

Nadia Roncelli, urednica



Boris Pahor večkrat pravi, da sem njegovo ogledalo, njegova italijanska duša, ki opisuje življenje slovenskega Tržačana. Ni stavka, na katerega bi bila bolj ponosna: zrcaliti njegovo odločnost, vztrajnost, intelektualno poštenost. Istočasno dokazovati, da je zgodba o bratstvu med slovenskim in italijanskim narodom, ki sta se skozi stoletja prepletala in ju je podla politika ločila, mogoča. Vse najboljše, profesor, moje pero je pripravljeno za biografijo prihodnjih stotih let.

Cristina Battocletti, novinarka



Boris Pahor v mojih očeh ni samo velik pisatelj in človek, ki se je boril za svobodo, za človeško dostojanstvo. Ne, on je tudi v svet odprto okno. Že leta mi on, ki potuje veliko več kot jaz, v uredništvo pošilja čudovite razglednice iz mest, v katera odhaja, da bi spregovoril o svojih knjigah, o grozljivi izkušnji taborišč, o Trstu in njegovih številnih dušah. In vsakič najde prave besede, s katerimi zapolni belino za tistimi posnetki, in mi pripoveduje o svojih potovanjih. Upam, da bodo razglednice še prihajale tudi po čudovitem mejniku 100 let. Vse najboljše!

Alessandro Mezzena Lona, novinar



Boris Pahor me je očaral: s svojim iskanjem »znamenja nove človeške abecede«, ki ga je sam predlagal predvsem v zasnovi svojega literarnega diskurza o smrti. In o ponovnem rojstvu. Kljub vsemu hudemu, ki ga je doživel in preživel, Pahor namreč ne uvaja načela iz

Homerjeve Iliade, ki pravi: »Pesem, boginja, zapoj, o jezi /.../, srdcu pogubnem...«, ker je njegov epos, navkljub tragični podstatu, prežet z intimnim realizmom, ki je značilen za Odisejo, kjer ta moderni Ulikses svojo še tako pretresljivo zgodbo razpleta ex halos, z nekakšne distance: Pahor je rapsod svojega sveta, ki je bil v časovnem risu njegovega življenja prežet z neverjetno pregnantnim številom zgodovinsko prelomnih dogodkov, kar seveda avtorja, ki se je znašel v vrtincu teh dogodkov, postavlja na čelo izjemnih pričevalcev evropske in posebej južnoslovenske zgodovine dvajsetega stoletja, med katere prištevamo poleg sodobnih Matvejevića in Jergovića, predvsem Iva Andrića: en arhé torej lahko za Pahorjevo fabulo iščemo izvor logosa in mithosa, ki preraste v njegovo intimno željo, da bi razumel, čemu in zakaj. In pri tem misli, kakor sam piše v Primorskem dnevniku leta 1962, »na tisto zavzetost, v kateri je čutiti vero, da se bodo zanamci še ljubili, da se bodo ljubili v lepoti, ker si bodo ustvarili svet, v katerem bodo dekleška nedrja za ljubezen, ne za žrelo večne peči«.

Hvala Vam, dragi prijatelj!

Tatjana Rojc, literarna kritičarka

Voščiti Borisu Pahorju pomeni voščiti vsem nam,

kajti Boris -

njegova osebnost,

njegova zgodovina,

prestano trpljenje,

trdni pogum,

s katerim je trpljenju

kljuboval in ga z genialno

ustvarjalnostjo preoblikoval v

veliko književnost, v pripoved

vseh nas - predstavlja

glas, realnost, pričevanje,

bistvene vrednote, ki so

naš temelj, osnova našega

mesta in civilizacije vseh

nas. Ta veliki tržaški in evropski

pisatelj nam izpričuje in nas

spominja, da bi bili mi Italijani v Trstu

brez slovenske komponente,

brez te človeške in kulturne

realnosti, okrnjeni, prikrajšani

za del sebe - kar smo predolgo

spregledovali -, po drugi strani

pa bi bili brez Italijanov okrnjeni

tudi Slovenci iz Trsta.

Zavest - trdna, neomajna, onkraj

vsake obsesivne mržnje - o divjih

spopadih in tudi strašnih krivicah,

obojestranski krivdi ne sme skaliti

naše nove zavesti o nas samih - in

Boris je njen ogelni kamen - ampak

jo mora nasprotno okrepiti. Vendar

Pahorjeva dela ne smemo zvajati na

pomen, ki ga ima za tržaškost,

ker ga pesniško presega. Tudi

najbolj angažirana literatura presega

še tako visok moralni in politični

pomen; tudi kadar se porodi iz

boleče izkušnje, je zmeraj igra

bogov, ki gradijo in podirajo

gradove kot otroci na bregu morja.

Vse najboljše, dragi Boris,

in hvala.

Claudio Magris, pisatelj

(Prevod Veronika Breclj)





Hvala za izkazano pokončnost!



Zadružna Banka
Doberdob in Sovodnje